

ՄԻՈՂ

ԱՄԱԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆԻԹԵՒԻՆ ԵՐԱՒԱՆՆԵՄԻ ՀԱՅ ԳԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ի. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՀՐԶԼՆ 1946

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology

Printed in

JERUSALEM — PALESTINE

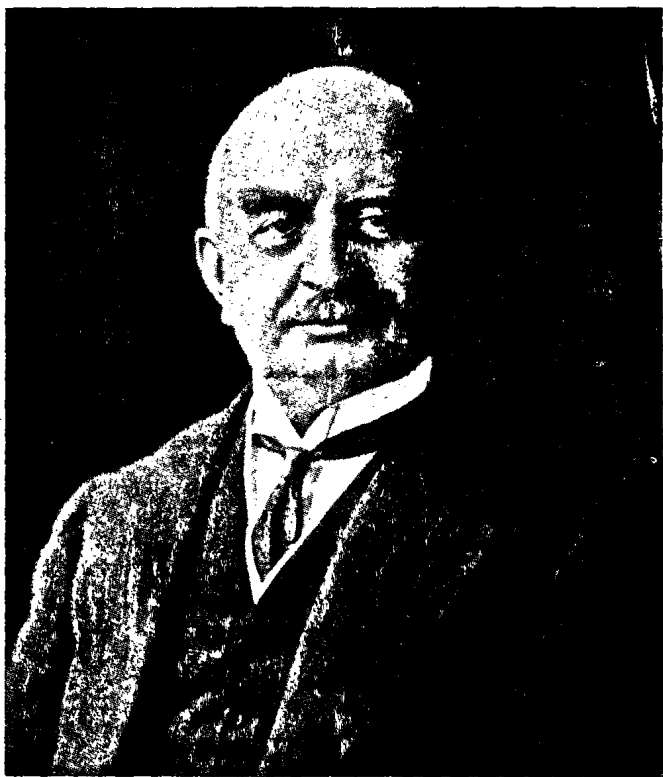
Ս Ի Ո Ն

Ի. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1946

ՆՈՅԵՄԻԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

11-12

ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ՏԻԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ ՊԷՅ
ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ

ՄԵՄԱՆՈՒՆ ԲԱՐԵՐԱՐ Ս. ԱՔՈՌՈՅ

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in

JERUSALEM — PALESTINE

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրհնութեան գիր.	ԿԻՐՈՂ Բ.	210
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ.		
— Անդրազարծ մը.	ԽՄԲ.	212
Ս. Արուոյս Կիւլպենկեան Մատենադարանը.	ԳՐԻԴՈՐ ՎԱՐԻԱՊԵՏ	215
Կերական օտարժուկներ եւ բարեհաւաններ դերը մեր մէջ.	Ք. ՎԱՐԻԱՊԵՏ	222
ԿՐՕՆԱԿԱՆ		
— Մենդեյան նախօրեակին.	Խ. Վ. Տ.	226
— Հերան Բարդը.	Թրգմ. ՄՈՒՐԻԱՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ	229
ԵԿԵՂԵՅԱՊԼՍՄԱԿԱՆ		
— Էջմիածին եւ Գանձասար.	Ն. Վ. Պ.	231
ԲԱՆԱՍՏԻԴԱԿԱՆ		
— Ազբիւրը.	ԵԿԵՂԱՐԻ	235
— Տնօրհններ.	ՎԱՆԻՍՄ ՍՈՖԻԱՆ	238
ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ		
— Գերսեմանիի Ս. Աստուածամոր նկերդեւոյ հնադարեան ջրամբարը.	Կ. Բ.	239
ՊԼՍՄԱԿԱՆ		
— Կիլիկեան ամրոցներ, Կոռիկոս.	Թրգմ. ԱՐՏԱՆԱԶԻ ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ	243
Արձանագրութիւններ Ազգային-Նկերդեական ժողովի.		246
Կանոնագրութիւն Վերջոյ Թարգմանչայ — Դուրեան Գրական Բրդանակսի.		249
Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԵՆ		
— Նկերդեական եւ բնական.		251
— Պատեօնական եւ այցելութիւն.		251
— Նոր պատեօնութիւն.		252
— Անահայկալիք.		253
— Նուերներ.		253
— Բարեպատեական նուիրութիւններ.		253
ՏԻՐՈՒՆԻ		
— Յ. Վարդի Ս. Արեւիկապոս Տգնմանի.		254
Ցանկ արեւեան նիւթոյ		256

ԲԱԺՆԵՐԻՆ

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգինն է՝ բոլոր երկրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 6
կամ մէկ ու կէս Ամերիկեան Զօլար:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆՆԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION

Patriarcat Arménien, Jérusalem-Palestine

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾԱՌԱՅ ՏԷՐ ԿԻՐԵՂ Բ. ԱՐՔ-ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՒ
ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ
ԱԹՈՒՌՅՈՍ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ, ԵՒ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ Ս. ԵՒ ՏՆՈՐԻՆԱԿԱՆ ՏԵՂ-
ԵԱՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՅՈՐՄԷ ՀԱՍՅԷ ՇՆՈՐՀԻ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՅ
ՎՍԵՄ ԳԱԼՈՒՍՏ ՊԷՑԻ ԿԻՐԼՊԷՆԿԵԱՆ, ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐԻ ՍՐԲՈՑ
ԱԹՈՒՌՅՈՍ:

Ողջոյն Աստուածաւանդ եւ օրհնութիւն առաքելական ընծայեմք Ձեզ
Աստուածընկալ սուրբ փառալէս եւ ի շնորհաբաւ իւր յերկնահանգէս սուրբ
Տաճարէս՝ Սրբոց Յակօբեանց: Խնդրեմք ի Տեառնէ Ամենակալէ զի պարգե-
ւեսցէ սիրեցեալ Բարեբախիդ, կեանս երկարս, եղանկս եւ խաղաղականս
եւ հոգեկան եւ մարմնական շնորհօք զարդարեալ պահպանեսցէ զՁեզ հան-
դերս ընտանեօք, զաւակօք եւ զարմիւք ի փառս Անուան իւրոյ եւ ի պար-
ծանս Ազգիս Հայոց՝ եւ հանգուցէ ի լոյս երեսաց իւրոց զհոգիս ծնողաց
Ձերոց եւ ամենայն ննչեցելոց Կիւլպէնկեան Դերդասանի՝ բարեխօսութեամբ
եւ աղօթիւք Սրբոց Առաքելոցն Յակովբայ Տեառնեղբօր եւ Յակովբայ Դը-
խադիի, Ամէն:

Ընդ կոնդակաս այսուիկ օրհնութիւն փութամք առաջի առնել պատ-
ուական բարեբախիդ զանչափ շնորհակալիս մեր վասն մեծի երախտաց Ձե-
րոց զոր առաջի աչաց մերոց ունիմք հաճապազ, զմատենադարանէն ասեմք,
զոր ինքնայօծար կամօք եւ բարեպաշտօն ազգասիրութեամբ կանգնեցիք ի վե-
րայ լերինն Սիոնի ընդ հովանեաւ Սրբոյ Աթոռոյս, վասն անմոռաց յիշատա-
կի պատուական ծնողաց Ձերոց՝ Սարգսի եւ Տիւրուհոյ Աղօրմութեամբն Աս-
տուծոյ կացցէ այն դարուց ի դարս տաճար, եւ զանհաւրան զիտութեան եւ
խմաստութեան. կացցէ եւ այն յառհասաչեայ սիրոյ Ձեր առ եկեղեցիս Հա-
յաստանեայց, առ Ազգն մեր պանծալի եւ առ ծնողս Ձեր եղանկայիշատակ:

Սիրեցեալ բարերար, հաւասամք թէ՛ բարերարութիւն որպէս արդարութիւն անմահ է, զի յիշատակ նորա անմոռաց մնայ առ մարդիկ եւ վարձք նորա անսպառելի առ Աստուած՝ աստ եւ ի հանդերձելումն: Բարերարութիւն ոչ եւեթ լցուցանէ զպակասութիւն կարօտելոցն եւ յարուցանէ զգոհութիւն եւ զփառաբանութիւն ի բերանոյ վայելողացն եւ լսողացն այլ է ինքնին աստուածպաշտութիւն զործնական եւ ապացոյց քրիստոնէական առաքինութեանց՝ հաւատոյ, յուսոյ եւ սիրոյ:

Քաջայոյս պարտիք լինել թէ զոր ինչ առնէք այլոց յանուն բարերարութեան՝ Աստուած որ աղբիւրն է յաւիտեանական բարութեան եւ բարերարութեան ոչ երբեք անհետ արասցէ այլ զիւր առաստձեռնութիւնն զեղցէ ի Զեզ, առնելով զկեանս Զեր աղբիւր կենդանի որ յորդի եւ ոչ ցամաքի:

Եւ մեք հանապազ ի ժամ աղօթից եւ պաշտամանց զԶեր յիշատակ ունիմք անմոռաց եւ գոհամամք զԱստուծոյ վասն Զեր եւ վասն բարեսիրութեան եւ առաստձեռնութեան Զերոյ, մաղթելով ի սուրբ սրէէ զի հաստատուն կացչիք ի նոսա առ ի կատար ածելոյ զամենայն բաղձանս Զեր ազգօգուտ եւ ազգաւէն ի մխիթարութիւն կարօտելոց, ի յառաջդիմութիւն կրթական հաստատութեանց եւ ի պայծառութիւն եկեղեցոյս Հայաստանեայց եւ Սրբոյ Արքայոյս. Շնորհոք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որում ընդ Հօր եւ ընդ Հոգւոյն սրբոյ փառք եւ պատիւ, այժմ եւ յաւիտեան. Ամէն:

ԿԻՒՐԵՂ Բ.

ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՍՈՒՐԲ ԵՐՈՒՍԱՆԷՍԻ

Գրեցաւ Կանդակա ի թուականութեան Փրկչին
 ի 25 Հոկտեմբերի 1946 ամի, յերուսաղէմ
 յԱրքո Առաքելական Սրբոց Յակոբեանց:
 Համար 7

առջիւմ. հայրենասէրներ՝ որոնք կանգ առնել զիստեն միայն ցցուն բարձունքներու վրայ: Կիւլպէնկեանք իրենց ծագումով և զործով ազնուական, իրենց սերտ յարաւմովը և զգիւն և եկեղեցիին՝ օրինակելի, առաջին օրէն, ինչպէս առևտրա-փոխ աշխատէ ալ ազգային կեանքին մէջ, ծառայուն և օժանդակ տիրա-ցանք և Կ. Պոլսոյ մէջ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՍԻՐՈՒՅԷՆ հարազատները իրենց պարկեշտ զործունէութեամբ, իրենց բարեպաշտութեամբ և ազգային կարիքները զիմա-ւարելու իրենց սգնիւ կերպերուն մէջ, ամէնուս օրոյն և պատկառանքին առեալիս էին, սպասովելով տոյնիսի վարկ մը, որ անպատեղանէ և բարոյա-կան հարստութեան:

Կիւլպէնկեան Տան ձեռնբեղէ և ոտմասէր ոգին բացառիկ մէկ յայտ-նութիւնն է Սարգիս Կիւլպէնկեանի հարուցաւոր՝ ազնուամեծար ՏԻՍԻ ԳԱՆԻՍԻՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԸ, որ Կիւլպէնկեանի համար մըն է այլևս, և ազգային բարերար մը՝ որ զիստէ զիմաւարել իր ժողովուրդին պէտքերը կիրթ ու ազնուական զգա-ցուններու և դատումի մը մէջէն: Մենք պիտի չունենանք բարեպաշտական և ազգային մարգերէ դուրս այդ անունով խորհրդանշուած զործունէութիւնը, չստիպու հա-մար հանձարը, հիւստի առնել զուտ բարոյական այս հասկացողութեանց շարքին, թէ և զործունէութեան ճամբով իսկ այդ անունը կը կապուի մեծ իրազործանե-րու փազանդին: Բարձր մտաւորական, որ վարժուած է մտածելու իր ժող-ովուրդի միայն և բարձրագոյն կարիքներու հաշիւին, չէ մտածած երբեք ի ինքի տնտես վաճակ համարել, վստիկ փառասիրութիւնը անձանքի է իր հոգիին: Իր նկարագրին ամէնէն ցոյցաւոր զիստ իմաստութիւնն է, կամ, այս բառին առիթի զործնական առումով՝ ողջմտութիւնը: Իր բարեպաշտութեան կերպին մէջ բարիքի բովանդակ իմաստասիրութիւն մը կայ, զոր շատ քիչներուն ծանօթ է: Ազնիւ գործ է անշուշտ խղճալ ազգային մը՝ կոյճ արգահատիլ աղէտի ժը վրայ, բայց առիթի ազնուական է զիմաւարել զիստ ազգին հոգեկան ու մտաւոր կեանքը մշտնջենաւորով ձեռնարկներէ: Զամակ հեղուքիւն, համակ կորով ու շարժում է ան, Ս. Աթուռիս և ազգին ստատուական բարերարը, իր միտքը ան-պարտաւոր հետապնդումի մը վազքին մէջ է միշտ կարծես: Իսկ իր հոգին վե-րապահ արտաքինի մը ներքին՝ համակ քաղցրութիւնն է, ազնուական և խորապէս հեզ սրտի վեհութեամբ, որ կենքն է իր նկարագրին:

Կիւլպէնկեաններ վաղ ժամանակներէ ի վեր կապուած են Ս. Աթուռիս իրենց թանկագին յիշատակներովը: Իսկ մեր օրերուն երջանեկայիշատակ ՊԱՏ-ԻԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԸ իր Ընծայաւանը՝ Եւ ԳԱՆԻՍԻՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԸ իր Մասնաւարտաւանը՝ Եւ փառաւոր յիշատակաւորները կոթողեցին ազգային այս օրհնեալ ժառանգութեանը մէջ:

Հայը, ինչպէս անցեալի, նոյնպէս նաև մեր օրերու մէջ, պարծանքով միայն կը յիշէ իր մեծ արհեստագէտներու և զինուորական հանձարներու կար-գին իր Վեճ նախադասները: Այս ժողովուրդի գոյութեան ազնիւ զբաղմունքը, ինչ զեղեցիկ բառ, գոյաւորութեան է այն ատեն միայն, երբ զբաղմունք ալ զուտ, այսինքն նախադասն ու բարոյականը իրարու են եկած, ստեղծելու համար մեր պատմութեան և կեանքին հրաշք պեղեցիւթիւնները: Այս ժողովուրդը շատ բան կը պարտի բոխտէն նպաստաւորութեան և քաւակներուն, իր մտքի և հոգիի մեծ մեկնանքներուն: Այդ կարգի իշխանական նուիրաբերութիւն մըն է երբե-

սաղէմի Ս. Յակոբեանց Կիւլպէնկեան Մասնադարանը, շինուած ի յիշատակ երջանիկ ծնողներու, որ իր մէջ տաղաւարելու զանաւորուած է կրօնքի, կրթութեան և զրականութեան, եռակի սրբութեամբ նուիրագործուած զանձները :

Կիւլպէնկեան Մասնադարանին մէջ առաջին օրէն համաձուլուեցան զիրքերու երեք հաւաքումներ, վանքի հին զրադարանինը, Միաբանութեան անհատական զրադարաններէն և Հոգեւոյս Դուբան Սրբազանի զրադարանը, որ թէ իբր որակ և թէ իբր քանակ, ամէնէն ընտիր և հիմնական մասը կազմեց : Այս առաջին հաւաքումին վրայ եկան աւելնալու սասնեօթ տարիներէ ի վեր բազմաթիւ նուիրատուութիւններ, բարերարին յատկացուցած պիւտճէով զինուածներ, և թորգոմ Պատրիարքի մատենադարանը, որ շատ կարեւոր յաւելում մըն է իր եւրոպական և հայկական ընտիր գործերու հաւաքածոյով :

Կիւլպէնկեան Մասնադարանը տակաւին չէ իրագործած իր նպատակը : Կապառակ սփիւռքի ամէնէն կարեւոր զրադարաններէն մին ըլլալուն : Ան համեստ չափով մը միայն կրցաւ անցնող տարիներու ընթացքին հայ մտքի արժանաւոր աշխատանքներուն բանալ իր ասպնջականութիւնը : Աշխարհաւեր պատերազմը և կարգ մը ներքին արգելիչ պատճառներ, թոյլ չտուին որ Հայ Երուսաղէմի մէջ կարելի ըլլար տիրաբար մշակել հայ պատմութիւնը, հայ բանասիրութիւնը և հայ զրականութիւնը, հայ իմաստութիւնը, կարճ՝ հայ արուեստը իր բոլոր կերպարանքներով, որպէսզի իրականանար Հայ Երուսաղէմի յոյսքը իր բոլոր կողմերուն մէջ : Այս է Կիւլպէնկեան Մասնադարանի նպատակը և բարերարին միակ փափաքը : Հակառակ այս բոլորին սակայն Միաբանութիւնը չէ զլացած իր կարելին, օժտելու Մատենադարանը արդիական իր բոլոր բարիքներով : Մատենադարանին հայագիտական բաժնին ցուցակը զիտական նոր գրութեամբ դաւ սաւորուեցաւ, իսկ եւրոպական բաժնի ցուցակը աւարտած է արդէն տարիներ առաջ :

Կը վերջացնենք այս տողերը խորունկ համոզումին մէջ թէ՛ պայմաններու բարելաւման զուգընթաց, Ս. Յակոբեանց Կիւլպէնկեան Մասնադարանին պակասները պիտի լրացուին, որպէսզի շէնքը դառնայ ճշմարիտ ամբարտակ մը հայ մշակութային կարելի ձեռնարկներու : Բարերարը այս ուղղութեամբ չէ դադարած իր քաղցր հետաքրքրութիւնը և կամը յայտարարել մեզի :

Ս. Քաղաքիս մէջ բազմաթիւ են Ս. Գրական ազգային, մասնագիտական Մատենադարաններ : Կիւլպէնկեան Մասնադարանը անոնց մէջ կը մասնաւորի հայեցի շատ յստակ իր նկարագիրովը, բոլոր այս պատմութիւնները արդիւնաւորելու համար բարերարին կամքին և զոհողութեան կը յուսանք թէ կ'աւելնան ուրիշ ալ յարմարութիւններ : Ինչպէս որ Ս. Յակոբը ազգին բարեպաշտական զգացումները ներկայացնող նուիրանքները զիտացաւ կորուստէ վրէժի, նմանապէս ան ի վիճակի է ազգին իմացական պատկերը եղող գործերը պատասպարելու :

Յարգանք Ս. Յակոբեանց Կիւլպէնկեան Մասնադարանի հիմնադրին և զիրն ու զիրքը արժեւորել զիտցող մեծ հոգիներուն :

ԻՄԲ.

Ս. ԱԹՈՂՈՅՍ

ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Ս. Աթոռոյս Կիւլպէնկեան Մատենադարանին եւ անոր գաղափարին ու գերին նուիրուած Արմէն այս բացառիկին մէջ, մեր այս տողերը առաւելաբար ունին տեղեկագրական նկարագիր:

Կիւլպէնկեան Մատենադարանի հիմնադրութիւնը ինչպէս ծանօթ է, իրեն գաղափար եւ գոյութիւն՝ կը կապուի Հոգեւոյն Դուրեան Գաղափարքի անուան Անշուշտ որ յիշեալ Մատենադարանին հիմնադրութիւնէն առաջ գոյութիւն ունէին վանքներու գիրքերու համար յատուկ սենեակներ, որ գրքեր և թերթերու հաւաքածոն կը պահուէին, բայց առաջին անգամ, քառասուն շէնքով Մատենադարանի մը պէտքեր կրողները կը ստանայ հոսքով ու Գործքով օժանդակութիւններ Երևանի Մատենադարանին անկողինը:

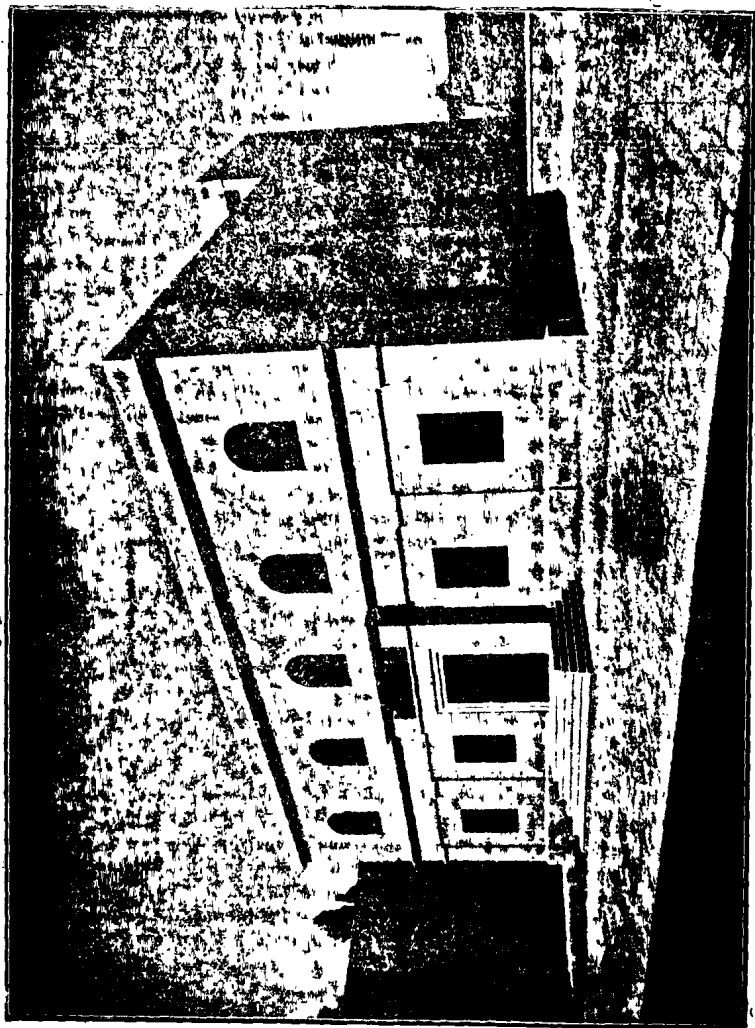
Կիւլպէնկեան Մատենադարանին կարեւորագոյն ոլորտը ձեռք բերելու էր, Սերիկանին առթիւ հանգանակուած ամբողջ գումարը յանձնարելու: Ս. Աթոռոյս շրջափակին մէջ Մատենադարանի մը շինութեան, Երևանի Մատենադարանի անուանով, յանձնարուելու համար գրքեր և մտքով մեծ տարիւտ որ պարտաւոր յիշատակը:

Տեղեկի կ'ունենայ հանգանակութիւնը, և ինչպէս որ արդիւնքը կը յանգի 3613 պատկերներու, սակայն, որ անորակեան կը փնտրուի իրականացնելու յիշեալ Մատենադարանի շինութիւնը: Բայց բարեբախտաբար, այն օրերուն Փարիզ կը գտնուէր Թորգոմ Ս. Արքեպիս. Գուշակեանը, որուն դիմում կ'ըլլար բերելու իր աշակցութիւնը ձեռնարկին բարեւոյց յաջողութեան նորին Սրբաշինութիւնը գաղափարը կ'ունենայ այս մասին դիմելու վսեմաշուք Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանի, և բարեբախտ վեհաձեռնութիւն կը խառնաճառաւորանք ամբողջ ձախքը յիշեալ Մատենադարանի շինութեան, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնողաց Սարգսի և Տիրուհւոյ:

Ի լուր այս վսեմ ժեստին, Դուրեան Գաղափարք բարձրորդէն կը գնահատէ այս

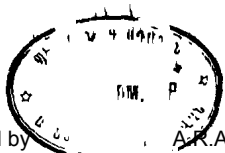
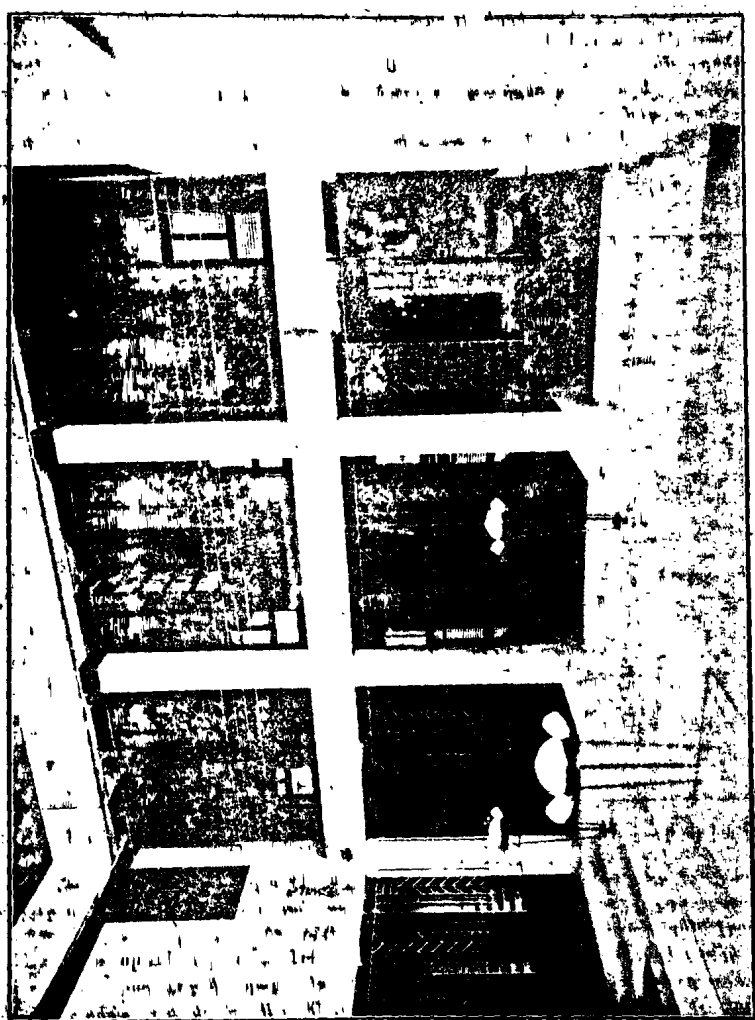
վեհաձեռն յանձնառութիւնը, և կը տնօրինէ որ Մատենադարանը, փոխանակ իր անունի՝ կողովի բարեբախտին անունով, իր նախապէս կատարուած հանգանակութեան զուգարով կազմուի հիմնադրամ մը, որուն արդիւնքով կարելի ըլլայ հրատարակել ոչ միայն կարեւոր և օգտակար աշխատանքներ՝ այլ նաև Դուրեան Մրցանակի՝ յարմարացած հեղինակութիւններ, Երևանի Մատենադարանի Մատենաշարի անունը ներքեւ: Շէնքին ամբողջական արդարութիւն վերջ, անոր պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ. 1932-ին՝ խանդավառ հանգիստութեամբ մը, նախագահութեամբ Նորնորդի Գաղափարք Ամեն Ս. Թորգոմ Ս. Արքեպիսկոպոս Գուշակեանի:

Շէնքը եւ ճեղքին կանխադրումը — Մատենադարանը իրեն հարազատեցնող նկարագիր Սերիկեան և Անշուշտի նախաձեռնութեան շինութեան նախագահութեան նախագահութեան անունով: Թէ արտաքին և թէ ներքին մասերով շատ պարզ է անկարելի ճանաչելու տալու իր ձեռքով ձեռնարկը լայնքին է 18 մէթր. խորութիւնը՝ 23 և բարձրութիւնը 10 մէթր. երկարութիւն է: Գաղափարը վերաբարձուած են երկաթեայ վանդակներով ամրացած քառակուսի մեծ պատուհաններով, իւրի երկաթաշէն մուտքի մեծ դռները, որուն ճիշդ վերեւ հաստադրուած փորձարկայ տախտակի մը վրայ մետաղեայ տախտակով դրոշմուած է հետեւեայ արձանագրութիւնը. «Գալուստ Կիւլպէնկեան կանխադրումը Մատենադարանը Կիւլպէնկեան Մրցանակի հօտ իւրոյ և Տիրուհւոյ Կիւլպէնկեան, ի մեծարանք Յոբելիին Յիսմանեայ Գաղափարքեան Տ. Սերիկեայ Ս. Արքեպիս Դուրեան Գաղափարքին Հայոց Մրցանակով — 1826 — 1929»: Ներքը՝ քաղաքի շէնքը սրահ մը: Անոր երկու կողմերուն վանդակներով բաժնուած երկար ներքնաշէնքի՝ ուր գետնուած են գրքերը: Մատենադարանը ունի նաև Տ. մեծ ու փոքր սենեակներ: Այսպէս գրան մուտքին դիմաց կան երկու սենեակներ, որոնցմէ մին կը ծառայէ իրեն ընդունարան և միւրը իրեն կացարան մատենադարանագրանքին: Միւս սենեակները գրել-խաւորարար յատկացուած են երկուսեան

Գեղեցիկ կամ Մանկապարտեզի արտաքին տեսքը:

Գրքակցի Գրքարարի Մասը :

եւ հայկական թերթերու եւ պարբերականներու:

Իբրեւ ներքին կառուորում, պարզութեամբ հանդերձ, ամէն ինչ արդիական է եւ ճշակատու: Գրքերու իբրեւ գրադարան կը ծառայեն թուով 120 պողպատեայ դարակներ, մասնաւորապէս ապագրուած Ամերիկայէն: Այդ դարակները ապահովուած են կրակի դէմ, Յական մէթր բարձրութեամբ մէկ մէթր լայնքով եւ 40 ս.մ. խորութեամբ: Իւրաքանչիւր դարակ ունի 5 բաժանուէներ, այլ թ. (rayon) որոնց ամէն

րու եւ զանազան հաւաքոյթներու եւ հանգիստութեանց առիթով կը գործածուին: Աւելորդ պիտի չըլլար ըսել նաեւ որ ամբողջ շէնքին ելեքտրական սարքաւորումը շատ կանոնաւոր եւ գործնական ձեւով է եղած: Շուրջ երկու ամիսներ առաջ տեղի ունեցան ներքին եւ արտաքին նորոգութիւններ, մասնաւորաբար ներկուեցան բոլոր պատուհանները իրենց փեղկերով եւ երկաթեայ վանդակներով: Ընդհանուր առմամբ շէնքը մինչեւ այսօր պահած է իր արդիական եւ նորաշէն նկարագիրը, եւ վառքի այն թաղամա-

Կիւլպէնկեան Մատենադարանի հաւա-արեմասկողմի ներքին տեսարանէն մաս մը:

մէկուն մէջ կը գնեւդուին միջին հաշուով 35 կտոր գրքեր: Հետեաբար դարակ մը ամբողջ մեր մատենադարանէն ներս, իր մէջ կրնայ կրել 175-200 գրքեր: Մատենադարանի սենի 20 հատ մեծագիր աղնիւ փայտէ շինուած աշխատութեան սեղաններ, որոնք զետեղուած են մեծ սրահին, սենեակներուն եւ նրբանցքներուն մէջ, կան նաեւ 100 հատ կաշեպատ եւ 100 հատ խտրէ աթոռներ, որոնք մատենադարանին մէջ աշխատանքի պէտքերէն զատ, լսարաննե-

սին մէջ սւր կը կանգնի անիկա, կը հանգիստնայ ամենասիրուն եւ աչքի զարնողը:

Գրքեր, քերքեր եւ դասաւորումներ. — Մատենադարանի գրքերուն թիւը կը հասնի 29.000-ի: Սկզբնական շրջանին հոն հաւաքուեցան բոլոր հին ու նոր այն գրքերը եւ թերթերու հաւաքածոները, որոնք զետեղուած էին իբր գրադարան ծառայող վանքի զանազան սենեակներուն մէջ: Առոնց վրայ աւելցան նաեւ հետզհետէ գրքերը Գուրեան

Պատրիարքին, որոնք թիւին հետ մէկտեղ աւելցուցին որակը մատենադարանի զբքեւրուն: Այնուհետեւ հոն կը փոխադրուին բոլոր հանգուցեալ եպիսկոպոսներու և վարդապետներու հաղուագիւտ և արժէքաւոր գրքերը: Ասոնք վրայ աւելցան նաեւ Գիրքերն Չարլզ Պրինսնի Ամերիկայէն բերած Ս, Գրոց մեկնաբանական, աստուա-

150-ին՝ Լ. Պ. 75-ը կը գործածուի նոր հրատարակուած գրքեր գնելու: Գրքերու գնումը կը կատարուի մասնաւոր ընտրութեամբ, որոնք կ'ըլլան ուղղակի գնումով քաղաքիս յայտնի գրաժամանակէն: Կամ եւրոպական ծանօթ աստաններէն եղած օպորտունքով:

Տրուած ըլլալով որ կիւլպէնկեան Մա-

Բաբերաբիմ Խօր կիսանդրին:

ծաբանական և կրօն-եկեղեցագիտական և պատմական գիրքերը: Այս օրերուն կը պատրաստուինք փոխադրել նաեւ քանի մը հաղարի հասնող գրքերը Լուսահողի Թորոզում Պատրիարքին, որոնք տակաւին կը ֆնան Ի Պատրիարքարան: Իսկ այս բոլորէն զատ բարեբարին բարեհաճանքնորինութեամբ, ամէն տարի իրմէ մեզի դրկուած Լ. Պ.

տննադարանը կրօնական հաստատութեան մը մատենադարանն է, հոն թմբոփուած գրքերը առաւելաբար ունին կրօնական նշանակութիւն: Մեր Մատենադարանը շատ ճոխ է աստուածաբանական ամէն կարգի գրքերով, ունինք հին և արդի աստուածաբանութեան ընտրելագոյն հեղինակներու գործերը: Յետոյ՝ խմբատարական բաժինը,

Իր ստորաբաժանումներով նոյնքան ճոխ է և արդիւնաւոր։ Հին ու նոր և արդի իմաստասէրներ և տնտեսականներ պարունակող գրքեր շատ ունենում։ Բանձնարարներ լինելու պատկան և պատմական բաժինները ձկար են գրականութեանց և մանուսկրի գումարի պատկան բաժինները, որոնց զօրեղացման համար, կը տարուի մասնաւոր ճիւղ։

Այս տեղեկութիւնները կը վերաբերին եւրոպական լեզուով գրքերու (անգղերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն) որոնք թիւով շուրջ 16.000 են։ — Ասանց կողքին ունինք հայերէն լեզուով գրքերու ամբողջ մը, որոնք թիւով կը կազմեն 300.000, շուրջ 13.000։ Հոն է մեր հին մատենագրութիւնը ամբողջ, իբրեւ գրական, թարգմանական, աստուածաբանական և զուտ կրօնական վաստակ։ Բաւական ճոխ է մեր արդի գրականութեան բաժինը։ Հոն են մեր գրականութեան իշխաններ, փոքրերն ու միջակները։ Ընդհանրապէս նոր հրատարակութիւնները նուէր կը ստանանք։ Ի հարկին կը գնենք նաև ամբողջ շարքեր մատենաշարներու։ Կը ստանանք մեզի ծանօթ երկիրներէն հրատարակուած քոյր թերթերը և գրական, մարզական, գիտական և կրօնական պարբերականները։ Ասանք կը պահուին խնամքով, կը կազմուին և կը զետեղուին իրենց պարանիւններու մէջ։

Մատենադարանը միջին հաշուով տարեկան կը գնէ 60-70 հատոր գրքեր, նուէր կը ստանայ շուրջ 50 հատոր գրքեր, և տարեկան հրատարակութեան թիւով ալ ամաթերներ կը ու պարբերականներ։

Մաշած գրքերը կը կազմուին Ս. Աթուոյս կազմատան մէջ։ Այդ նպատակին համար Մատենադարանի պիւտեճին մէջ նշանակուած է Լ. Գ. ՅՍ. Տարեկան 100-150 գիրք կը կազմուի և տարի 50 մըն ալ գումարան նորագոյնութեանց կ'ենթարկուի։

Իսկ ինչ կը վերաբերի գրքերու դասակարգման, պէտք է ըսել թէ անկապատախալ է և ամբողջական։ Փաստաւորման գրութիւնը կը կոչուի Dewey's Decimal Classification System, որ ըստ նիւթի դասակարգման մանրակազմակերպելու և ամենաճիշդ գրութիւնն է։ Այս ճիւղը եւրոպական գրքերը դասակարգուած են առանձինն եւ հայերէն գրքերը առանձին։ Թէ եւրոպական և թէ հայկական գրքերուն շարքանշիւրը ինչ

երկու քարթիկ մին համաձայն ձգելովն է միտք ըստ հեղինակի։ Վերջ հարաւորապէս շինուած են մանրակազմակերպութեան և արդարեւեւեւ յարապակաս նախկին դասակարգման հետ իւր յարապակաս գրքին համար գտնելու եւ երբեմն ալ թիւով աւելի քարթիկը։

Գաղտնի թերթերուն և անոնք ևս տնտեսութեան կը դասակարգուին և կը կազմուին։ Հին հաւաքածոներէն շատ պահպաններ ունինք, կը յուսանք զանոնք ևս ամբողջացուի։

Մատենադարանի արահին մէջ յաճախ տեղի կ'ունենան գաղափարական հաւաքումներ, որոնց կը նախագահէ միշտ Ա.Բ. Ս. Պատրիարք Հայրը։

Այլեւելք. — Մատենադարանի հիմնարկութենէն ի վեր միշտ անպակաս են եղած այցելուները։ Ունինք այցելութեանց ոսկիւստար մը, ուր հանգամանաւոր այցելուներ կը հրաւիրուին արձանագրել իրենց անունները։ Հոն կը հանդիպենք անուանաւոր բարձրաստիճանի եւրոպականներու, որոնք երբեմն պատրիարքներ և կաթողիկոսներ են։ Հոն կան անունները մեր մամուլի ներկայացուցիչները, ծանօթ գրագէտներ, բանաստեղծներու և ազգային հին ու նոր գործիչներու և վաստակաւորներու։ Եւրոպացիներէն կան անունները զինուորական բարձրաստիճանի անձներու, կառավարիչներու, կուսակալներու, գիտականներու և յայտնի գործիչներու։ Մատենադարանը կ'ընդունի յաճախ նաև այցելու թիւերը օտար վարժարաններու աշակերտութեանց, առաջնորդութեամբ իրենց տեսուչներուն։ Ս. Քաղաքի մէջ գտնուող զանազան օտար Միաբանութեանց անդամներ ևս յաճախ կ'այցելեն մեր Մատենադարանը։

Թանգարան. — Մատենադարանի երկրորդ յարկին, արեւմտեան թնայն վրայ կայ ընդարձակ սենեակ մը։ Երբ վերածուած է թանգարանի (Լեւոնյան անկիւս կը գտնուի) տեղաւանի նախնական փնայնի մէջ։ Հոն ամփոփուած են Ժողովուրդային Վարժարանի առաջնորդարաններու և փանքիմ գանձարանի մասերու մէջ գտնուած Կաթողիկոսական անկիւսէն ունեցող անարկաններն

Տնտուշներ, աղ կիւլտընկեանի Մատենադարանին առաջին տետուսը եղաւ Տ. Կիւրեղ Վերտ խորայնեանի (Ս. Աթոռոյս ներկայ Պատրիարքի) որ մինչև իր բուսարաբայեան տուեթեան ձգըմը ա 1939 ա ձեռնադաստըն վարտը գործը իրն է պատուը ձերքին կապ կորաստեց, գրեբուր դարակնեբուռն պատաշածընն և ճաշակաւոր ձեւով գրաստաթման գործը Վանքին գրադարանն տննեակնեբըն գրեբըն ձեւ կաւագեղու և ապա նորաշէն Մատենադարանը գոխադրեթ տարու և հան առաթմեան, դատընթրումով մը այդ բուրբ գրեթը դարանեբուռն մէջ գնեղեղն ապուռ և շնտը աթ Dewey գրակնեմար ցտաշակաւ գրեղու և շտըթ 16.000 ևւրպտկան գրեթ, իստ նըթթի գրեթե, ապա զաննը թուաւ գրեթ և պատրաստըն տննը իւրաքանչիւր բըն ձերքուքն առնիլ քարթիքը և ապա զաննը մեքնեպրեղեթ Այտ ձեռնը զտաշտախանատար աշխատանքին ինչ մեծ բաթթն տնի նաւ Դեղ, Արեթըն Չարդ Գրեմենն

Տ. Կրիսեդ. Վրդ. - Բնակարարական ընտանիքներին փերջ, իրեն կը յաջորդէ, նախ Տ. Արթուր Բարսեղ Տ. Գրիգոր Վրդ. Ուր կանտանը, որ ինչն ալ այսօր կը վարէ Կրիսեդնիկան, Մատենադարանի տեսչութիւնն Տ. Դեմիտր. Վրդ. Կարօք մը փոփոխութիւնը ներքոյ Demoy գիտական դատարարին հղանալը պարտանշեալ շուրջ 13.000 հայրէն զարգեալ գործնք ճիշդ հարապահան գրքերով նման զատարարութեան կը լատ նիւթի փառայ գրաւած և պարտաւորութեան համար պարտաւոր լինան շարքերով:

[illegible]

Օգտակարությունը. — Սկիզբէն ի վեր Մատենադարանը համարուած է վաճփերն Մատենադարանը, այսինքն առաւելարար սանկէ կ'ազտուին Միաբանութեան անդամները, որոնց Սարկաւազները, եւ ժառանգաւորաց ասանբը: Դայց վերջերս երբ մեր շուրջը տեսանք ծաղիկաւոր երիտասարդութեան մը, որ մտածման ճաշակ ունի, Մատենադարանը սորէ չափով մտաշնկիլ Պայծառ է այդ երիտասարդ տղայ եւս, իսկ այդքան Միաբանութեան եւ մեր տեսանկէնքաւ կողմէն մեր Մատենադարանէն կ'ազտուին նաեւ ռուս մտաւարներ աշխարհագիտները, իրենց մտքի պահանջին գոհացում տալու համար:

Այս տեսակետով կ'ըլլեն հեռանկարներ Մասն-
նադարանը մ. Յակոբեանց ժնեարարին մէկ
անկէնդէն, կը յայտնուէ իրեն զոյրի համոց
մը, որքան որ միայն խմբով Միաբանութեան,
իւրից ալ ինչ նման մէկ զաւարթի լաւագոյնը,
տարբերել կոչմանը կ'ընդունին հասնելու
մտքին, արեւակէս ալ արդիւնն երևալով

Կիրառելիական Մատենադարանի գեղարվեստական խումբի ղեկավար Երվանդ Բաբայանը հայտարարեց, որ Մատենադարանը չի կարող հեռացնել իր լուսավորչական գործունեությունը հայ հասարակությունից։

«Երանի որ ունիցի յիշատակի ի Սեփն»
Երանի մեք, մեծ անուն բարեբարքին, որ ասյ-
պիսի կոմպոզիցիան յիշատակ մէջ ունի ինչ
Սիւսնի բարձունքին վրայ:

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՄԵՐ ՄԵՋ

Մեր պատմությունը վկայ է թէ Հայ եկեղեցին եղած է ոչ միայն դանձարանք տոհմային արժէքներու և հարստութեանց, այլ եղած է աւազանը մեր մեքէ քոյր ձգտումներուն: Հայ եկեղեցիէն աղբերացած է հայ պատմութիւնը, գրականութիւնը, գրչագրութիւնը, ճարտարպետութիւնն ու երաժշտութիւնը, և մտաւոր ու հոգեկան բարիքներով ազգային միութեան մը բարձրացած հայ ժողովուրդը սնուցած է իր մէջ ձգտումը քաղաքական ազատութեան: Հայ եկեղեցին գարեհով շարունակ եղած է իր հաստացեալներու բերնով և Լեւոնտէ պահեա զԱթոռ Հայկականցը, և Ազատութիւն եղբարց մեղացը: Հայ եկեղեցւոյ պաշտօնեաներն ու հայ վանականներն էին որ մինչ և ԺԹ. դար վարեցին այս ժողովուրդին նաւը քաղաքական մարիկներէն ու սոցիալական խաւարներէն գէպի քաղաքակրթութեան փառոտները: Ազգին ողջմտութիւնը չկրցաւ հաւատալ թէ հայ ազատագրութեան շէնքը կարելի էր զանգնել եկեղեցիներու և վանքերու աւերակներուն վրայ:

Իրեն ժողովուրդ՝ եթէ գրաւած ենք պատուաւոր դիրք քաղաքակրթ ղազգերու շարքին և ապրած դարերու սուր և հուրին, մահուան ու լքումի սարսափներուն ընդմէջէն, այդ կը պարտինք միմիայն անոնց՝ որոնք ունեցան գիտակցութիւնը ժամանակի պէտքերուն և կանչուած զգացին ամբողջութեամբ մեր ցաւերը և վերականգնելու խորատկաման ճամբաներուն փշուր փշուր ինկող մեր ինքնագիտակցութիւնը: Նախապրթարանի աշակերտն իսկ կը ճանչնայ հայ հաւատքի հիմնագիր Ս. Լուսաւորիչը և հայ կրթութեան ու մտքի հիմնագիր՝ Ս. Սահակ-Մեսրոպ զոյգը, որոնց օժանդակները եղան օրուան աշխարհիկ պետերը: Ինձ զգօրէն թէ գիտակցութեամբ, քաղաքականութեան տեղ քաղաքակրթութեան գէնքերով ենք սպառազինուած, գիմանալու

և գիմադրելու համար նախատաքական հաւատքներու և հարուածներու. այն իսկ պատճառաւ կառչած ենք ամուր Հայ եկեղեցիին, որուն հայացման, մաքրագործման և զօրացման համար հոգևոր և աշխարհիկ իշխանութիւններ գործած են ներգաղթեալ:

ԺԹ. դարով կը բացուի մեր պատմութեան նոր էջը:

Ամիրայական և ժողովրդական պայքարները, թրքական սեղանները և անոնցմէ ծնունդ առած յեղափոխական շարժումներն ու կուսակցական խմբուկները, Ֆրանսական յեղափոխութիւնը և անոր անգրագալը մեր երիտաւար դասակարգին ներսը վրայ, Եւրոպայի ու մասնաւորաբար Պալքանիստի երկրներուն մէջ կատարուող ազատագրական շարժումները և անոնց նպատաւոր արդիւնները, թուրք երիտաւար դասակարգի շարժումը եւրոպական կրթութեան ազդեցութեան տակ և թրքական գաղափարներու աշխարհականացումը, կաթոլիկ և բողոքական միսիոնարներու կրօնական և մանաւանդ կրթական զօրաւոր գործունէութիւնն ու բրթականութիւնը, Օթոմանիստ դասակարգի հաստատումն և Ազգային Սահմանադրութիւնը թրքահայոց մէջ, պատճառներ են, ստեղծմանը հոգեբանական այնպիսի վիճակի մը, ուր կարծէք ստիպողութիւն կը դառնար այդպէս որոշ շափով եկեղեցական և աշխարհական իշխանութեանց աշխատանքներուն բաժանումը: Հայ ժողովուրդը կը գրուի նոր պէտքերու առջեւ, և եկեղեցին պահելով հանդերձ իր հմայքը մեր հոգիին վրայ և հովանաւորութիւնը ազգային ու կրթական բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, կը դառնայ անբաւարար առանձինը պատրաստելու այդ պէտքերու մատակարարումին հանող սերունդը: Ուսումնաստեղ մեր երիտաւար դասակարգին կը դրուի նոր եկեղեցւոյ շէնքը: Լափակն ակնարկէ՝ անոնք այս կերպով մեր մտքը ու հոգեկան ձգտումներու պոռտային երկնքը: մին՝ գէպի շուկայ, միւսը՝ գէպի արուեստ, Երկուքին հասարակաց՝ Դպրոցն ու Ազգային քաղաքագրութեան իտեալը:

Ազգային Սահմանադրութեան հռչակումով (1860) կան թուականներուն) ազգա-

յին ու կրթական գործերու մէջ լայն առիթներ կը տրուին աշխարհական դասին, որ կը կազմէ իր ուսումնական նորահազարդներէն զանազան Մարմինները և կը գործէ ազգային առաջնորդներու հսկողութեան տակ, Թրքահայոց մէջ սկիզբ կ'առնէ համաժողոված խառնակութիւն մը, նոստումներ ծրագրներ, առաջարկութիւններ իրար կը հիւստէին ազգային ճշմարիտ յեղաշրջում մը իրականացնելու համար, ծնունդ տալով բազմաթիւ ընկերութիւններու, հոգեմակերպութիւններու և կրթական շարժումներու։ Ու կարճ ժամանակէ մէջ կը կատարուին կրթական հսկայ յառաջդիմութիւններ, քանի որ կրթութիւնը կը գործէր մենաշնորհը գառնալէ աչնուա, կան փոքրամասն գաղութարարներ, ու ռազմակաշարական փարգերը առիթներ կուտային բոլորին, կրթութեան ճամբով հասնելու առաջնորդող դիրքերու։

Ազգային Մասնաշարժութեան հոգսով մէջ Բազմապարտէս տասնըինգ տարիներ կը զարգայ գոտինը Հայաստանի մէջ երեք հարիւրէ աւելի կրթական հաստատութիւններ, սրտնց մէջ ուսում կը ստանային աւելի քան տասնըինգ հազար աշակերտներ։

Կրթական հաստատութեանց այս ապշեցուցիչ տարածումը կը կատարուէր կազմակերպութեան թափառող ընկերութիւններու, որոնց անունները կը յիշատակենք յաջորդական հարգով ու արագ թուումներով քաղաք ի յնչելու մանրամասնութեանց։

Հայոց Բարեկութեան Ընկերութիւնը կազմուած 1860-ին Պոստի մէջ, մասնագէտ արհեստագործներէ պատրաստուելու հողագործութիւնը զարգացնելու եւ ժողովուրդը հողին կապելու նպատակով։

Վարդանանք ընկերութիւնը՝ 1871-ին կազմուած, իսկ 1879-ին վերակազմուած Եկեղեցական Ընկերութիւնն առաջնորդ, նպատակ ունենալով ազգային գաղութարկութեան տարածումը Կիլիկիոյ մէջ։

Եկեղեցականութիւնը (1876-ին), գաւառներու համար հայ ուսուցիչներու պատրաստութեան և ձրի կրթութեան տարածման զոյգ նպատակներով Ընկերութեան գործադիր տնօրէնի անդամներուն մէջ կը հանդիպին Եկեղեցական տունէն Սերոբէի և Սարգսի (վերջինը հայր՝ Ս. Արթուր) բարձր Կաթողիկոս Պէյ Կեղեցականի)։

Գործընկերաց-Արեւելեան ընկերութիւնը (1878-ին)։

Պաշտօնէր Հայոց Ընկերութիւնը, անգլիական հայուհիներու գաղութարկութեան և վարժուհիներու պատրաստութեան նպատակներով։

Միացեալ Ընկերութիւնը՝ (1880-ին) կազմուած գոյութիւն ունեցող երեք մեծ ընկերութիւններու Կիլիկիանի, Ռարաշտեանի և Գործընկերաց-Արեւելեանի միացումով։

Կրթական այս կազմակերպութիւններն ու մարմինները ծնունդ տուին նաեւ մշակութային այլ ձեւերակներու և Արեւմտահայ երկու հաստատութիւններ մէջ բազմազան ազգայններ, բացառեալ թաւաններ, թատրոններ, լոյս տեսան գրական ու մատենագրական հաստատներ, լրագրի տնօրէնական կազմակերպութիւններ, կազմակերպչական ժողովուրդներ, ինչպէս վերջիններու շարքին Էջմիածնի, Երուսաղէմի, Վենետիկի վիճակներ և Պոստի մեծ Մատենագրականները՝ հարուստ հայ մտքի արտադրութիւններով և զրազիր նմոշներով, տուին լուսաւորչական կարեւորութիւններ մեր բանաստեղծներուն և պատմաբաններուն, ժամանակի փոշիններէն և մշուշներէն վերբերելու և հատորներու լոյսին բանալու հայ հանճարի և արեւնալի գեղեցկութիւնները։

Կրթական և իմացական գործածքի սահմանակ յառաջդիմութեան և ազգային համար ազգային լուսաւորչ յոյսերու խանդին բերին առաւել չափով իրենց մասնակցութիւնը մեր մեծահարուստները, մեր քաղաքները, ինքնուրուք կանգնեցան հայ եկեղեցիներ, գեղապարզութեան ճոխութեամբ կանխեցներ և գործերու և նկարներու, ու հայ հաւատքի և ինքնագիտակցութեան ձեւով մշտնջող պահուցան այդ կանխեցները։

Ազգային գոյութեան անարատ պահպանման ու յարաւերակման մասնագործութեամբ, մեր ժողովուրդի ազնիւ, վեհանձն ու քաղաքաւոր գաւառները, Հայ Եկեղեցիքը կողքին կանգնեցին Հայ Կաթողիկոս և հաւատքի կանխեցներ մատիկը վառ պահեցին նաեւ Ա. Մեսրոպի հոգիին ու մտքին ջանքով, քարոք կրթական կարեւոր հաս-

տաղտաթիւնները հիմնուած են մեծ կտակազրաժեմներով ու բարերարութիւններով 1806-ին կը բացուի Աստարախանի Աղապապեանի դպրոցը: Թաթերքերի 50.000 ռուբլի նպատակով: Անկէ տասնեակ մը տարիներ ետք ջորադար կազարեանի մէջ միլիոն ռուբլի կտակովը Մոսկուայի մէջ կազարեան ձեռնարանը, որ կը գտնուէր ԺԻ. դարու կրթական կոթողը: Աղապապեանի ազիւ արժարձ ման պատարող հաստատութիւններէն իզան մանուական թիֆլիսի Ներսիսեան և ապա Էրիմանի Գեորգեան ձեռնարանները: Պարսկական խառնուրդ մէջ կը գտնուէր տաղեանի մը դպրոցները: Հեռուոր Հընդ-կարտանի մէջ իսկ կը բացուի Մարգարիտայան ձեռնարանը 1821-ին Աստուածատուր Մուրատովի տնային հիմնադրամով: ձեռնարանը քաղաք կը պահէ իր փայլուն գոյուլ թիւերը զառնալով մեծագոյն բարիքը Հընդ-կարա մեր պատուական դպրոցին՝ ազգապահպանման տեսակէտով մանուական:

Արեւմտահայ հարստեանին մէջ բազմաթիւ են անունները կրթական հաստատութիւններու: որոնց կարեւորագոյններու քի. շատակութեամբ կը բաւականանանք: Մ. Վենետիկի Մուրատ - Ռաֆայէլեանը, Պուսոյ մէջ Վիեննական Միթիաքեաններու կարճատեւը, Աղապապեանի ձեռնարանը, Միլիպարեանի Աղլիանց Վարդանի, Հոփոփոփեանը, Կեղրեանի, Պերպէրեանը, Էսայեանը, Սանատարեանը, Շանապարեանը և խոնջ շարքին Պոսոյ Աղապապեան Մ. Փրիշեան Հիւանդանոցը որ իր ապարանով ու կրթարան - որդանոցով վերածուած էր կրթութեան թաղի մը: Կրթական այս կարգի Հատարատութիւններու մէջ է որ դարձրեւեցաւ հայ միտքն ու ազգային ուղիւն և ինչ որ ունինք այսօր իրեն համամարդկային միակարգակի բարձրագոյն արժէքներն ժառանգած ենք: Կրթական այդ ձեռնարկներէն, և սերունդէ սերունդ փոխանցած ենք աւելի փայլեցուցած, աւելի բիւրեղացուցած: Մեր ժողովուրդը դուրսուրացած է այդ Հատարատութիւններուն փայլ, և ապա նոյն գոյութիւնը իրականացնող մշակներու և բարեխղճներու անունները երախտակցութեամբ է անցուցած իր պատմութեանը որակէն շնորհուն մէջ:

Դիւրին չէր սակայն փառովորդի մը համար և Խոսրոսի քաղաքի դարու քաղաքա-

կրթական կոյր ազգեցութիւններու և քաղաքական հակամարտ պայքարներու մէջ՝ զուրկ պէտական կեանքէ և նոյնիսկ հայրենի աղէ, ափիւռքի ցանազան կեցողութեան մէջ պահել իր ազգական անկախութիւնը և կազմակերպուիլ իրեն ազգ:

Ժողովուրդներու կեանքին մէջ կան պահեր, որոնք երկուներէ և վճռական փոխփոխութեան ջրլաններ են և ճակատագրական ճշմարտութիւն ունին մեծ յաղագրութեանց կամ ձախողութեանց համար: Եթէ չլրջառուի ժամանակի պահանջը և անհրաժեշտ նախապայմանները չվերանորոգուի իրենց կեանքը: Մեր հաւաքական ինքնագործակցութեան և ոգեկան բարձր արժանիքներուն յայտարար փաստներն են կրթական վերելքի լայն շարժումներն ու կազմակերպութիւնները, երբ գիտցած ենք զանեւ փրկութեան մեր ուղին՝ ճակատագրական մէջ պահուն: Սակայն ազգային մտքի ազատագրման առջ շարժումը, հաւաքական հոգեկանութեան կերպարանաւորման առջ աշխատանքը՝ կեանքի և բնութեան կարեւոր փոփոխութիւններուն նման, կը պահանջէր անմիջապէս, վերլուծաբանական պայքարներով և հոգեպայքարով զառնալով: Այդ գործողութիւնները ընկելու կանգնեցան մեր մշակութեան և ազգայնորդի տեղ մեր մեծամարտականներէն անոնք միայն, որոնք ունէին աւելի զգացիկ պահանջները ժամանակին ու իրեն հարապատասխանելու իրենց ժողովուրդին, զուրկուած բացին հայ արժէքներուն, և ոչ ինչ խնայեցին որ հայ հոգիի սրուն իր ինքնութիւնը, վերապահայ իր թաթարութիւնը և քաղաքական մէջէն դէպի իր ապագան: Այս կարգի բարեբաղնիքը եղան:

Պոսոյ Նուպար Փառա, որ հայկական հարկէ քաղաքական հետապնդման ձախողանքէն ետք կը քաղաքի առջ քաղաքէն նուիրուած լու իր ժողովուրդի մեծ վշտը ամբողջական սրբազան գործին և իր բարոյական ու նիւթական լայն միջոցներով կը գառնայ բարեգործութեան զրական յաւիտենականութեան մը: Իր առատաշնորհ մեծութեան փաստներէն կրտսերը մի քանին:

Գահիրէի Գաբրիէլեան Աղապապեանի Վարդապետի շնորհ:

Հելլոպոլիսի Նուպարեանը:

Հայ Աւստրալիական Հիմնադրութիւնը

(1986 թ.) 28.000 տակի հիմնադրամով, որոնք նպատակին էր Գրիգուհիի համալսարանականի ուսումնին մեջ փարգաշելու հայ ուսանողները և պատանաստեղ մասնագետները՝ մարմնավարարար Հայաստանի համար:

Փարիզի Հայ Ուսանողի Ցուկը և Մանկադպրանը՝ որոնք կը նուիրէ իր և հօրը զորքայունն կարեւոր մէկ մասը:

Նուպարտեհնի՛կ հիմնադրու՛թեան համար
մեծ հոտակո՛ւ :

Երեւանի Ազնաթուժարանը՝ որտեղ կը
շատկարճէ 13,200 ոսկի:

Իսկ քաղաքաբարձ մեծագույն գործը կ'ըլ-
լա՞ք հիմնադրութիւնը Հ. Ի. Բ. Միւսիկեան
(1906) որուն ձառնարած նախախնամական
գիւրը վերջին քառորդ դարու հայ պատ-
մութեան մէջ, որուք է ունէ կապակած է:

[illegible]

Անանք մեզ մեջին գառնութիւնները մեր
պանդխտութեան տ. փառաւորները մտածու-

ինքնաբերական օտարացումի և ձուլումի, ի-
 րենց կերտած Եկեղեցիներով ու Փայտոցնե-
 րով: Այդ զոյգ Հաստատութիւնները՝ զա-
 րեւոր ազգականներ ազգապահպանման, զա-
 րեւ մեզ համար, հարկերնի հողը ու անկիրէն,
 ուր բարասից ազգին սիրտը, ներարկեալով
 սերունդէ սերունդ մեր պայպերուն կենսա-
 ւէտ արիւնը, Այդ արեւնը մեր երակներուն,
 ու գաղթականի ցուպը մեր մեռելներուն յի-
 քալեցինք օտարութեան մութ ու ապաստան
 ժողով Համարանիւնէ, բարձր բունած ջանք
 հայ առաքարին ու առաքինութիւններուն:
 Այդ ջանասիրենքն մէկն է նաև Ս. Աթոռ
 Ոռոյ Յարիւրը՝ ԳԱՊԻՍ ՊԵՅ ԿԻՂՊԵՆԵ-
 ՆԱՆ, որ ազգերուն և կրօններուն ծանր
 կնիքը կրող Մատենադարաններու պ քա-
 լաքին մէջ՝ Սիրոյ բարձունքին վրայ, հա-
 ռիկի դարձեց ՄԵՐ ալ Մատենադարանը,
 իր նորութեամբ, շքեղութեամբ ու ստո-
 քաւորութեամբ երկրորդ հաշիւաւ միւլ-
 պիկկեան Մատենադարանը, ուր հասարա-
 յեան ու դաստնորութեան նախորդ պատ-
 րիարքներու հազարաւոր հասարակներն ու
 Մերձաւոր Արեւելիքի հայկական պահեստը:
 Թող երթան մեր փառաբանութիւնները
 բոլոր անոնց որոնց գիտցան իրենց հետա-
 քըքրութեան աւարակալ դարձնել Հայ Եկեղ-
 եցին, Հայ Դպրոցն ու կրթական հաստա-
 տութիւնները, և արժեքալի զանոնց շնոր-
 հակութեան նուիրատուութիւններով:

Այս փառաբանութիւններուն հետ, Սիոն
իւր սա բացատիկ թիւով կը փոխանցէ Ս.
Աթոռոյ Միաբանութեան, իսկ Գահակա-
նին և Համայն ժողովուրդին երախտագի-
տական պգութեանն ու բաւարոյն մեղ-
քանքերը մեծ Բարեբաքին՝

Վսեմ. Գալուստ Գեյ Կիւլպենկեանին :

B. 44P7496S

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՄԱՆԴԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(ՅԵՐՍՆԱԿԻ)

Եթէ դուրսէն եկած օտարական աչք մը ուշադրութեամբ գիտէր մեր արևորդութիւնները, Յրեանէր լեցնող շարքներու ընթացքին մանաւանդ, պիտի նկատուր թէ Եկեղեցին իր ծխական արտայայտութիւններուն մէջ՝ բուն մըն է որ կը սկսի: Եւ եթէ՝ այդ՝ Կրօնութիւնը ներկայացնէր տարուան՝ բոլոր շարքներուն վրայ, պիտի կարենար զգալ թէ այդ ամբողջ տարին լեցած ու ձեռուած է անձի մը կեանքով: Մարդոց բախան ու գործերը կրնան փոխուիլ, յաջողութիւնն ու ձախողութիւնը, մահն ու կեանքը կրնան յաջորդել իրարու տաքուած մը ժամանակաշրջանին, սակայն միակ բանը որ կը մնայ նոյն՝ օրերու և տարիներու երկայնքով, և աւելի խոր քան կեանքի՝ բոլոր այս փոփոխութիւնները, աւելի ապամոռութիւնն է Անոր՝ որ ծնաւ Բեթղեհէմի մէջ և Չիթենեաց լեռնէն բարձրացաւ Երկինք: Այդ ներկայութիւնը ճշմարտութիւնն իսկ է քրիստոնէութեան, որ կ'աղկոյր ընդ որ ճշմարիտ հաստատեալն էրու մէջ՝ և իր ներքին փորձառութեամբ կը փորձարկէ ընդ որ հաստատեալութեան, գլխակցութեան և կ'ատարելութեան ճամբով առաջնորդելու համար Անոր՝ որ սկիզբը, օրինակը և կատարելութիւնն է կեանքին:

Իրենակի ժամանակամիջոցը Եկեղեցին սահմանած է իր պատրաստութեան շրջան, կարենալ ընդունելու համար Ան՝ որ կուգայ ամէն տարի, անգամ մը ևս նորագելու և առաջնորդելու զմեզ իրով՝ Իրեն: Յիսուսը թէ Փրկիչ և թէ Գաղափարացիպն է մարդկային կեանքին, և իր այս երկու հանգամանքները կտրելի չէ բաժնի իրարմէ, և մեր բովանդակ կեանքը պարտի ձեռնիլ և երանգաւորուիլ իրով՝ որ մեր փրկութեան և առաջնորդութեանը համար եկաւ և իրազորոց ինքզինքը մարդկային պատմութեան մէջ՝ իրեն միակ ու ճշմարիտ առաջնորդը անձնիւր քրիստոնէին: Ու երբ սկսող տարուան բարձունքէն գիտենք հանգուանները Յիսուսի կեանքին, զոր

Եկեղեցին մի առ մի կը յիշատակէ, մենք դիտած կ'ըլլանք նոյնպէս հաճախաւորները մարդուն և մարդկութեան բովանդակ պատմութեան և յառաջդիմութեան: Ինչ որ կը վերաբերի Յիսուսի աստիճանական փոփոխութեան, պատկերը պարտի ըլլալ ամէն քրիստոնէի, որուն կեանքին իւրաքանչիւր հանդիսանք կը ճշգրտի և կը կատարելագործուի համաձայն կեանքի օրինակին Անոր՝ որ տէրն է մարդկային բովանդակ ճշմարտութեան: Որով տարին մինք կը սկսինք թելադրութեամբ ու խոստումովը այն իրազեանութեան որ Յիսուսին է, և որ տակաւ միջի կուգայ իւրն ներգործիչ ու կատարելագործիչ տարր մեր մարդկային և սոսաւածային քննութեան:

Եկեղեցւոյ տարճը ընդունք կը սկսի Իրեն համար ըլլալիք պատրաստութեան շրջանով, Յիսուսին, իր ստուածած յայտնութեամբ, Մեռնող, իր չարչարանքներով և մահով, Պաշտօնութիւն, իր յաղթանակով: Յարութիւն, և աշխարհ զրկած իր Ս. Հոգիով, Հոգեգալուստ:

Յիսուսի, կամ պաշտօնութեան ծրարն. Յիսուս յանկարծակի ու մէկէն, աստուծոյ որակ յաղանջաւոր և յայտարարութեան, չեղու աշխարհ: Անկառ եկաւ աշխարհէն երբ աշխարհը աշխատ պատրաստ էր գինք ընդունելու: Ամբողջ Հ. Կատարաւոր պատմութիւնն է այս պատրաստութեան: Հրէից պատմութեան բնական նախաձայնութիւնն է իր գալուստն: Պատմութեան իրականութիւնն է թէ Յիսուսն աստուծոյ ամէն բան Իրեն կը նայէր և իրմէն վերջ մարդկային բոլոր ձգտումներն ու յառաջդիմութիւնները ձեռնարկած և կընդած են իր կեանքով, Յիսուս կեղծանալէսն է մարդկային պատմութեան: Մենք ի վիճակի չենք ամբողջովին հազնալու մեծութիւնը իր առաքելութեան, առանց ի մտի ունենալու կրթութիւնը Հրէից և ժամանակի բովանդակ քաղաքակրթութեան աշխարհին, որ կը պատրաստուէր ընդունելու Յիսուսը իր Փրկիչ և Տէր: Այսօր, ժամանակի քաղաքակրթութեան բոլոր տուեալներով հանդերձ, եթէ փորձենք ոչ քրիստոնեայ հեռուոր կղզիէլ որ բնակիչները քրիստոնեայ ընել, պիտի չչաջողինք, եթէ անոնք պատրաստուած չեն, եթէ Աստուած պատրաստած չէ զիրենք ընդունելու զինքը:

Անշնչ⁴ պատրաստութեան, ինչպէս
բնութեան, նոյնպէս նաև մարդկային կեան-
քին մէջ՝ ոչ մէկ բան կրնայ սկսիլ և առ-
գրէ՛նաւորութիւն՝ Թորնանհատը որ կը ծիւ, կը
մեծնայ և կ'ստէկ կը կապէ, ծառը որ կը զար-
գանայ և իւր պատուղը կուտայ, մարդուն և
բնութեան՝ պատրաստութեան և եղանակին
կը կարօտին։ Նոյն է պարագան նաև մար-
դերու՝ որոնք պատմութեան մէջ Մեծեր կը
կոչուին և կ'առաջնորդեն պատմութեան
թափօրը։ Անոնք ևս իրենց պատրաստու-
թեան ըջմանը, իրենց յիսնակը ունին։ Մովս-
էս, Նոյիւ, Շարլըմայն և Շէյքսպիր, այս
մե՛ն անձնաւորութիւնները, որոնք կեանքի
բոլոր բարիքները հաւաքած, կուգան ժա-
մանակ՝ ա՛ն ժամանակ բաշխուելու իրենց
բերածին՝ կարօտ աշխարհին՝ իրենց գա-
ւէն առաջ աշխարհը կը պատրաստէ զիրենց
ու փոխադարձաբար կը պատրաստուի զե-
րենք ընդունելու։ Ոսկէ կը հետեւի երկու
խրոշութիւն, առաջին թէ Աստուած առանձ-
նապէս խնամք ունի իւրաքանչիւր անհատի
մասին և իւրաքանչիւր մարդ ունի իրեն
սեպակալան՝ եղող անհատական նկարագրի
մը։ Աստուածային խնամարկութիւն՝ մար-
դուն նկատմամբ, և մարդկային անհատա-
կանութիւն։ Այս զոյգ գաղափարները շատ
պայծառ են Ս. Դըքի մէջ, թէ Հին և թէ
Նոր Կտակարաններու մէջ։ Միացուցէք այս
զոյգ սկզբունքները և պիտի տեսնէք թէ
Աստուած զիպարկածով չի զրկեր հոգիները
աշխարհ,՝ այն իւրաքանչիւրին կը սահմանէ
ժամանակ և տեղ՝ որպէսզի անոնք գան
կատարելագործելու ինչ որ ունին։ Յիսուսի
Մարւեստը և աշխարհի պատրաստութեան
ժամանակն ոչ ըլլածն որ այս ընդհանուր ըւ-
կըզբունքն է որ կ'իրագործեն։ Աստուած
կը ձգէ մեզմէ իւրաքանչիւրին օրրանը գա-
րելու մէջ՝ և երբ պատրաստ ըլլայ ամէն
ինչ, անոր համար կը սահմանէ կեանքը-
այս կերպով ծնունդէն պահել կայ պատրաս-
տութեան չքմանը, Յիսուսի։

Ու Յիսնակէի վերջ՝ կուգայ Մեռունգը,
որ Նշանակաւից է մեծ է համաձայն այն
անհրաժեշտութեան՝ որուն գոհացում տա-
լու կուգար եկողը: Այդ սրտառուչ պատ-
կերի ետին կայ դարերու ձգտումը դէպի
բնիկիք է մարդուն ճիշդ նուաճելու նիւ-
թին տիրապետութիւնը, մեղմելու տառա-
պանքը՝ մարդուն, անուշեղու կեանքը՝

սկզբըր դնելու նոր կարգի մը ինչպէս կհասն
քին՝ աշպէս ալ պատմութեան մէջ։ Իբր
ծնունդով մարդը կը հեռանաք ինքզինքէն,
այսինքն նիւթէն և անոր տիրապետութեան
նէն, և կը մօտենաք Աստուծոյ, այս փերպ
կը նորոգուէր Աստուծոյ հայրութեան նկ
մարդուն արդիութեան իրականութիւնը մար-
դէն նորոգուած։

Յիսուսն ունեցեալ իր պատրաստութեան շնորհիւ, իր ծնունդը և ապա իր յայտնութիւնը, որ ուրիշ բան չէ բայց զիտակցուած թիւնք իր զերին: Այնպէս զարեւոյժ պատրաստուեցաւ իրեն համար, և ինքեցեալ պատրաստութեան հարողով ծնունդը իրեն ժառանգորդ Աստուածային և մարդկային բարձրագոյն յատկութիւններուն: Յիսուսն խորապէս զգաց հարկը իր ծնունդ և զիտակցութիւն իր զերին և և առաջին օրէն յայտարարեց թէ ինք չէր եկած ծառայութիւն ընդունելու, այն ծառայելու և տալու իր կեանքը ի խնդիր մարդերոյ ապագայութեան:

Սահակյան մարզերէն քանինն՝ կ'իրաւա-
ցընեն իրենց դերը այս կռանքի մէջ: Պահ-
մը եթէ մոտածենք թէ մենք հ'ապրինք
շատ որով և հասկնալի նպատակի մէջ հա-
մար, իրեկէ մեր սիրելը սիրոյ՝ ե պարտա-
կանութենէն արարեցնողով և քրեանքի հան-
աղբիւր լլայ մեր եզրայց մարդերուն: Ի՞նչ ու-
շատ քիչ բան կրնանք ընել մենք իրարգո-
այս աշխարհի մէջ, սակայն գիտնալ թէ կա-
սիրտ մեր որուն վարկերը կը տրոփեն քոս-
կինիդ հետ միտքով, ասոր մէջ կալ բան մը
բարձրօրէն աստօրիչ: Անուշ խաղ՝ իմ կա-
րեկից օւ յարգալիդ վերաբերմունք մը մեծ
գոհողութիւններ չեն պահանջիր: Բայց սեպ-
րեկի են իրենց արժէքին մէջ՝ եւ արեւոտ
հագցաթիւնն են: Կենանքէն ապերախտութե-
ն ազգին բուն համար:

Ո՞ր մեզմէ պաշտպան ուզեց ըլլա՞ծ իր
հըրօր երբ ան պէտք ունեցաւ մեր արդար
աշխատութեանը, Գ՞ր մեզմէ երթուի՞նք սըր-
նապան պարտականութիւն չկատեց իրեն.
Դատիլ իր հիւանդ մեծնաւորին զով, երբ
այս վերջինը պէտք ունէր մեր խնամքին
և գուրգուրանքին: Մարդկային պարտա-
կանութեան այս զանցառութիւնը անցար-
մանելի է, երբ մտածենք իզգայնատա-
լի ինչեմբոյ, որունց իւր վեհապետին մեջ ան-
կատար մնացած սիրոյ պարտականութիւն:

ներուն: Մեր եսասիրութիւնը, մեր վախկոտութիւնը և մեր թշուառութիւնը յաճախ զմիշտ պարտազանց կ'ընեն մեր մարդկային եւ ընկերային պարտականութիւններուն նկատմամբ:

Մարդը երկու անմահ ձգտումներ ունի կեանքին մէջ, ինքզինքը գիտնալ, որ կը նշանակէ քիտակցել իր կարելիութիւններուն, և ապա տանիլ այդ կարելիութիւնները եղբայր մարդերու: Թիսուսին մէջ այս երկուքը մէկ բոցով կ'այրին: Իրեն համար անձնական ու ընկերային կեանքը իրարու համար են և զիրար կը լրացնեն:

Թիսուս իր ծնունդէն և աստուածայանութենէն վերջ, քաղց իր ընկերային դերին, փառապանքին: Ինչ կերպով ալ որ կազմուած ըլլայ կեանքը, անկա չի կրնար իր կարելիութեանց բարձրագոյն շնորհն ու մեծութեան հասնիլ, առանց տառապանքի: Հոս տառապանքը ըսելով պէտք չէ հասկնալ այն զգացական ու քիչ մը վիպական դժգոհումը որ հասարակաց է քիչ մը ամէն մարդու կեանքին, այլ այն գիտակցի վերելքը որ մեծ կեանքերու միայն յատուկ է, այն էական յատկութիւնը որ մարդկային է միայն և որ երեսն կուգայ միայն տառապանքով:

Առհասարակ տառապանքը ըմբռնելու տխուր կերպ մը կայ՝ որ մեզի կուգայ մեր անցեալէն, վառնդի մեր գործերը կը հետեին մեզի, որ մեզի կրնայ գալ մեր տպագայէն, անտոյգ մեր վիճակէն: Իրական տառապանքը ստեղծագործ իսկութիւնն է, ինքզինքը գերազանցող, ինքզինքը բաշխող և անելի վեր մակարդակներու վրայ ինքզինքը իրագործող և Այսպէս որդեմոլութեան ցաւերուն մէջ գալարուած մայրը խորապէս ուրախ է ինքն իր մէջ. վերաւոր հերոսը սրբախ և հպարտ է հոգիով, ու ստեղծագործ արուեստագէտը գերագոյն երեւանքով մը կ'ուրախանայ իր էութեան բարձրագոյն կատարներուն վրայ, հակառակ որ իր կարողութիւններուն ծայրագոյն լարումը ճիշդի օտւր տառապանքով կը շարձադէ զինքը: Տարբերութիւնը որով կը զանազանուի կին քաղաքակրթութիւնը քրիստոնէականէն, կը լայնատա աստապանքի՝ անմայրին և անոր հագած նշանակութեանը միջև: Սխալ է ըսել թէ կեանքը կազմուած է ուրախութիւններէ և վիշտէ, անոնք ար-

տայայտութիւններ են կեանքին, բայց կեանքը չեն: Կեանքը խռնալ միութիւնն է, ուր յատկութիւն և ցաւ եթէ նպատակի մը համար չեն յուզեր մեր էութիւնը, կը դառնան պատահարներ, զուրկ նշանակութենէ:

Մենդեան նախօրեակի առիթով, այս հակիրճ բացատրութիւններու մէջ, կ'ընդգծուի Թիսուսի կեանքին զիստւոր հանգրուանները, որ այսպէս հանգրուանները կը կազմեն անձնիւր քրիստոնէին: Եղաւ նախնիքը կը յաշորդեն իրարու կեանքի մէջ, ցորենները կը ցանուին, կը հասունանան ու կը հաւաքուին, լեռները կրնան շինուիլ ու քանդուիլ, սակայն ասոնք բոլորը երեւոյթներ են և պատահականութիւններ՝ սրտն չեն կրնար արգիլել զօրաւոր մարդը ինքզինքը իրագործել: Աստուած նախ կը պատրաստէ մարդուն տեղը այս կեանքին մէջ, յետոյ մարդը իր ծնունդով կուգայ և կը գրաւէ այդ տեղը կեանքի իրողութիւն. ապա կը կիրարկէ իր ուժն ու կարողութիւնները, տառապանքը ընկանաբար կը հետեի իրեն և կը հասունցնէ զինք իր ապագայ յաղթանակին համար: Ու այժմ կերպով զարգացած, յառաջդրմամբ և ինքզինքը իրագործած կեանք մը իր մահէն վերջ կը թողու իր անմահ գործին հետ միասին անմահ յիշատակ մը:

Այս կարգի, կատարեալ կեանքի օրինակ մըն է որ քրիստոնեայ Եկեղեցին ունի իր առջև տարուած բովանդակ եղանակներուն և օրերուն մէջ. և Յիսմակ, Մնունդ, Լևուածայայեմուքիւն ու Զաքիկ հանգրուաններ են այդ Մեծ կեանքի մեծ իրագործումներուն:

Ոսկայն մի տոռնք որ Ան միայն տպարար է չէ, այլ զօրութիւն մը: Մենք պարտինք երթալ Իրեն, կեանքի իր օրինակով, բայց մենք կրնանք երթալ Իրեն շնորհիւ իր օժանդակութեանը միայն:

Կեցած այսպէս գէպի Ս. Մնունդն ու Լևուածայայեմութիւնը տանող ճամբուն վրայ, ժամենք մեր կեանքէն անցնող օրերուն, լոյսին մէջէն Անոր՝ որ կ'առաջնորդէ զմեզ ամէն տարի և որ անգամ մը ևս կը շառաւիղուի մեր առջև, առաջնորդելու մեր քայլերը այն սուրբ հանգրուաններէն որ մեր Տիրոջը եղաւ և Իրմով մերը պարտի ըլլալ:

Ե. Վ. Տ.

ԼԵՐԱՆ ՔԱՐՈՁԸ

—

Հունձքի օր մըն էր, Յիսուս մեզ և իր միւս բարեգամները բլուրներուն կանչեց, իրկիրը շատ անուշ կը բուրէր, և նման թագաւորի մը աղջկան հարսանիկան խնճոյքին, կը կրէր իր բոլոր գոհարները: Ու երկինքը իր փեսան էր:

Երբ հասանք բարձունքներուն, Յիսուս անշարժ կեցաւ բուրաստանի պսակներուն մէջ, ու ըստ մեզի, «Հանդիպեցէք հոս, խաղաղեցուցէք ձեր միտքը ու լարեցէք ձեր սիրտը, վասնզի ես շատ ըսելիքներ ունիմ ձեզի»:

Այն ատեն մենք երկտրեցանք կանաչ փռտերու մ վրայ, ամբիւր ծաղիկները՝ կը չրջապատէին մեզ: Ու Յիսուս մեր մէջ տեղն էր նստած:

Ու ըստ.

Պրանի անոնց՝ որ խաղաղ են հոգիով: Երանի անոնց՝ որ գերի չեն դարձած իրենց ունեցածին, վասնզի անոնք աղատ պիտի ըլլան:

Երանի անոնց՝ որ կը յիշեն իրենց ցաւը, և իրենց ցաւին մէջ կը օպատեն խեղճութեան:

Երանի անոնց՝ որ քաղցն ունին ճշդ մարտաւթեան և գեղեցկութեան, վասնզի անոնք քաղցը հաջ պիտի բորէ, և թաքաւը պազ չուր:

Երանի անոնք, վասնզի անոնք պիտի մխթաբարութիւն իրենց ազնուութեամբ:

Երանի անոնք՝ որ սառթ ին աբսօլյուտ, վասնզի անոնք Աստուծոյ նստ պիտի ըլլան:

Երանի ողորմածներուն, վասնզի աւնոնք բաժինը ողորմութիւնը պիտի ըլլայ:

Երանի խաղաղաբարներուն, վասնզի իրենց հոգին պատերազմէն վեր պիտի բընակի, և անոնք պիտի դարձնեն Բրուտի գաւառը պարտէզի:

Երանի որսացուածներուն, վասնզի անոնք թեթեւոտ պիտի ըլլան և անոնք պիտի թեւաւորուին:

Ճնձացէք և ուրախ եղէք, վասնզի դուք ձեր մէջ ունիք երկնքի թագաւորութիւնը: Հին երգողները հալածուեցան երբ անոնք այդ թագաւորութիւնը երգե-

ցին: Դուք ևս պիտի հալածուիք, և հոն է ձեր պատիւը և ձեր վարձատրութիւնը:

Դուք էք երկրի աղը, եթէ աղը անհամի, ինչո՞վ մարդու սքտին կերակուրը պիտի աղուի:

Դուք էք աշխարհի լոյսը: Այդ լոյսը գրուանի տակ մի դնէք: Թող աւելի բարձրէն շողայ ան, անոնց համար՝ որոնք Աստուծոյ քաղաքը կը փնտռեն:

Մի կարծէք որ կս եկայ գպիրներու և փարիսեցիներու օրէնքը լուծելու, ձեզ հետ իմ օրերս համարած են և բառերս հաււընում, և Ես քիչ ժամեր ունիմ ուրիշ օրէնք մը լեցնելու և նոր ուխտ մը քաջանելու համար:

Ըսուած է ձեզի որ պիտի չսպաննէք, բայց Ես ձեզի կ'ըսեմ, պիտի չբարկանաք առանց պատճառի:

Ձեզի, հիմերէն, պարտականութիւն է տրուած բերել ձեր հորթն ու գառը և ձեր տատրակը տաճարին՝ ու զահել դանոնք Սեւ զանին վրայ, որպէսզի Աստուծոյ ողակ գերը լիանան անոնց ճարպին հոտէն, և դուք ներքո ստանաք ձեր յանցանքներուն համար:

Բայց ես կը հարցնեմ ձեզի, պիտի տա՞ք Աստուծոյ ինչ որ ի սկզբանէ իրն էր, և պիտի հաճեցնէ՞ք զԱյն, որուն գահը լուռ խորունկին վերինն է և որուն քաղաքները միջոցը կը ըլլապատեն:

Ուրեմն, ձեր եղբայրը գտէք եւ հաւտընեցէք անոր հետ նախ քան ձեր տաճար փնտռելը. և պէտք է սիրայօժար բաշխել դրացիին: Վասնզի այսպիսիներու հոգիններուն մէջ Աստուած կառուցած է տաճար մը, անոնք սրտին մէջ սեղան մը, ոք պիտի չկործանի երեքը:

Ըսուած է ձեզի, ահն ընդ ահան և ատաճն ընդ ատաճան: Բայց ես կ'ըսեմ ձեզի. հակառակ մի՛ կենաք չարին, որովհետեւ գիտագրութիւնը կը զարգանէ եւ կը գրգռէ շարք: Տկարն է որ վրէժխնդիր կ'ըլլայ: Ան որ զօրութիւն է հոգիով, կը ներէ, և պատիւ է վիրաւուած վիճակի մէջ ներելը: Ի՞նչպէս պողատու ծառը կը թօթուելի կամ կը քարկոծուի կերակուրի համար:

Վաղուտն հոգածու մի ըլլաք: Կա՞մա նաւանդ սեւեռեցէք, զմայլեցէք այս օրուան վրայ, վասնզի այս օրուան իր հրաշքը բաւական է:

Մի՛ շատ մտահոգուիք ձեզմով երբ կուտաք, այլ մտահոգուեցէ՛ք կարիքէն: Ղևանդի ամէն տուող ինքը կը ստանայ ձօրմէն, և շատ աւելի առատ:

Եւ տուէ՛ք իւրաքանչիւրին իր պէտքին համաձայն, վասնզի, Հայրը՝ աղ չի տար ծարաւին, ոչ ալ քար՝ քաղցածին. և ոչ կաթ՝ կաթէ կտրուածին:

Եւ մի՛ տաք շուններուն ինչ որ սուրբ է, ոչ ալ նետեցէ՛ք ձեր մարգրիտները խոզերուն առջև: Ղևանդի այսպիսի ընծաներով դուք կը ծաղրէ՛ք զանոնք, և անոնք ալ ձեր ընծաները պիտի ծաղրեն և իրենց ատելութեան մէջ պիտի ուզեն փճացնել զձեզ:

Մի՛ գիզէ՛ք ձեզի համար գանձեր որ կ'ապականին կամ կրնան դողցուիլ: Այլ մանաւանդ գանձը որ չապականիր և որ չզողցուի, և որուն աղուորութիւնը կ'աւելնայ երբ շատ աչքեր դիտեն զայն: Ղևանդի ձեր գանձը ուր որ ըլլայ, ձեր սիրտն ալ հան է:

Ձեզի ըսուած է որ մարգասպանը սուրի պիտի արուի, թէ՛ զողը պիտի խաչուի և պոռնիկը քարկոծուի, և երբ անոնք պատժուին մարմնով, ձեր հոգիները պիտի մթննան:

Ճշմարտապէս ոչ մէկ ոճիւր կը գործուի մէկ մարդու կամ մէկ կնոջ կողմէ: Բոլոր ոճիւրները կը գործուին՝ բոլորին կողմէ: Եւ ան որ տուգանքը կը վճարէ կարելի է կը կոտրէ օդակ մը շղթայէն՝ որ կը կախուի քու ոտքէն: Թերեւս ան իր վիշտով գինը կը վճարէ քու անցաւոր ուրախութեան:

Այսպէս խօսեցաւ Յիսուս, և իմ փափաքս էր չօքել և պաշտել զայն, սակայն ամօթխածութենէս չկրցայ շարժիլ, ոչ ալ խօսք մը ըսել:

Բայց ի վերջոյ, խօսեցայ, և ըսի. «Ես աղօթել կ'օւզեմ այս վայրկեանիս, սակայն լեզուս ծանր է, սորվեցուր ինձի աղօթելու»:

Եւ Յիսուս ըսաւ. «Երբ աղօթել կ'ուզես, թող քու անձկութիւնդ արտաբերէ բառերը: Իմ անձկութեանս մէջ հիմա այսպէս կ'աղօթեմ»:

«Հայր մեր, երկրի և երկնքի մէջ, սուրբ է քու անունը»:

«Քու կամքը մեզմով կատարուի, ինչպէս միջոցին մէջ»:

«Տուր մեզի հացէդ օրուան համար բաւական»:

«Քու զթութեամբդ ներէ մեզի և բարձրացուր զմեզ իրար ներքեւ»:

«Առաջնորդէ մեզ քեզի և երկնքու ձեռքդ մեզի խաւարին մէջ»:

«Վասնզի Քուկդ է թագաւորութիւնը, և Քու մէջդ է մեր զօրութիւնը և մեր լրութիւնը»:

Իրիկուն էր, և Յիսուս վար իջաւ բլուրներէն, եւ մենք բոլորս հետեցեալք իրեն: Ու երբ կը հետեւէի իրեն՝ կը կրկնէի իր աղօթքը:

ԽԱՆԻԼ ԺԻՊՐԱՆ

Պարզմանեց՝

ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ,

ՊՕՄՔ ԵՅԻ ՊԱՆՉՔ

□ Անոնք որ Յիսուսի մէջ կը ցուցնեն գերազանցապէս բարի եւ իմաստուն մարդու մը զմաքիլի սխալար փշի, պարզապէս կ'ապաքեն անոք բարձրօրէն ճշմարիտ քննարկ. անոր մէջ կայ նուաճող ազդուութեան մը ճշմարտական ոյժը, որ կը բազաւորէ արեւուն վրայ, եւ կը գերէ հոգիները, որ կը խօսի եւ կը պատգամէ:

□ «Թագաւոր ծնած» Քրիստոսը անգամ մը միայն ծնաւ պատմութեան մէջ, բայց անկա ամէն օր կրնայ ծնիլ մարդկութեան քաղաքական կեանքին մէջ, երբ դժգոհ ժողով մը բարի եւ խաղաղ մրցութիւնը:

□ Եւ ո՛րք որ ծնի՛ք այդպէս, հոն կեանք կը զգենու այն արբարա՜ր գօրծիւրք, որ զի մտքէ անոր գլխին կ'աւանդուի կողմեր, եւ կ'ազնուացնէ ամէն ինչ, պատճառ՝ թէ արդիւնք, ու նոյն ասեմ կի Յիսուսի՝ անձնուրաց նուիրումի եզրին, որ կ'ապրի թե՛ ներքին ծառայութեան:

□ Բայց ո՛րք որ չի գտնակալի, ամ, կեանքի ընթացքը հետզհետէ անկումէ անկում կը գահավիժի. մինչեւ ի վերջոյ կ'անշարժացայ վերջնական կորուստի մէջ:

□ Թագաւոր ծնաւ անիկա, ու «Թագաւոր» մեռաւ պատմութեան մէջ, մտուեմ մինչեւ կախաղանը. բայց պէտք է ապրի իսկապէս ՔՐԻՍՏՈՍ մեր բարոյական կեանքին մէջ: Իր իշխանութիւնը պէտք է լինի ամենեւեմ վիճելի. իր սերը պէտք է լինի մեր օրէնքը, իր խաղաղութիւնը մեր պատգամը, իր պարտաւորութիւնը եւ «կամաքը մեր երջանկուրդինը»:

ԱՄԵՐԻԿԱՆԻ ԶԳՄԱՐՔՆԵՐ

ապրիլի արշավը հաստատեց, փողովուրդին միտքը բուժելու համար հուսատեց թէ Ստալին հնազանդեցու աճկի, առարկ մենք ալ պիտանազեցինք մեր փառեմի սէրը: Մանաւանդ Ֆիկարի առնելով Գանձասարի Աթոռին փառաբանութիւնը և ուզելով զայն զօրացնել իրաւունքի հակաթու տերաւորին դէմ, մատուածատուր կ'իջ. Գանձակի վիճակին ալ նմանիմի գր թողուր, և Նախընտանի, Ազգային, Ղափանի և Տփղիսի վիճակներուն վրայ ալ ժողովարարութեան կողմէ կուտար: Իայց այս միջոցները քաւական չէին ֆաշիստները բարոյութիւնս և Ստալին կ'իջ. Գանձասարը կը թողուր և լեռնը քաղուէր և պատերազմի կը մտներ սուպատակներու դէմ վրէժաւ հրամանատար: Զարաթադի կոնկերուն ընթացքին Ստալին ըստ իր կարելին իրեն՝ կաթողիկոս-գործադր, ապաւնելով Միժն Պորտուէն գալիք զօրութեան, որ շարունակէ Կ'աշտար: Եւ մնաց յուսախար, թէ կը շարունակէր իր գիտութիւնը մինչ և իր մահը 1728 թուին:

Ստալին կաթողիկոսի մահով ազատ առաքելք կը մնար հակաթու Ներսէսին (1729-1763), որ թէպէտ իջմիածնէն բանադրուած էր թայց յաջողեցաւ տէր գաղնիւ կացուս թեպէտ Կարապետ Գ. Ունեցին (1726-1738) մատաղութիւն շղարմուց: Արարհամ Բ. Խաչուրցի (1730-1734) ներքեց ևս թողուց որ պաշտօնը վարէր Արարհամ Գ. Կրեապի (1734-1737) սէր ալ ցաւուց: Եւս Զապար Ա. Պահկեցի (1737-1751) գործը ընկելով Ներսէսին խոտորովանելու շուտ իր յանցանքը և կորպանքի արձակեց: Յետոյ խոտամիտքի ատալ անկէ թէ ալ պիտի չապստամբի և կոնգակով հազատանց զայն իր Աթոռին վրայ: Ներսէս կ'իջ. Գանձակեցի ապրեւցաւ մինչ և 1763:

Ներսէս կաթողիկոսի մահէն յետոյ անոր եղբորդին Իսրայէլ Եօնանցաւ կաթողիկոս: Ազատներ Պարսիկ խանին Նազիզարի կամքով, ազանց իջմիածնի կաթողիկոսին հաւանութեան և բռնանց քաղոր Ազատնից համակամութեան: Իսրայէլ Եօնանէն ետքը Յովոր Ա. Նախկեցի (1759-1763) կաթողիկոսին դիմեց և հաստատութիւն խնդրեց: Բայց իրը պատուաբան ստորաւ մեղադրաւ կան և յանդիմանեալն Նախկ միայն:

Նայն օրերուն Նախկեցին վախճանեցաւ և Իսրայէլ կ'իջ. իր համախանութիւնով

զինեց Սիմէոն Ա. Երկանեցիին (1763-1780), որ Նոյնպէս զսցաւ իր հաւանութիւնը պահանջելով որ Իսրայէլ անմաթ Ներկայանալ և հակապողովները հանցնելով գործը վերջացնէ: Իսրայէլ չհկաւ Այն ատեն Ազոտներու հակապողով կողմը 50 հոգիէ բաղկացած պատգամաւորութիւն մը կազմեց և իջմիածին բերաւ Հասան Զարաթադ Յովաննէօ վարդապետը որ Կաթողիկոս ձեռնադրեց: Սիմէոն կ'իջ. ասոր ալ չհանկեցաւ ևս թախանաւնքներով ևս պատմադիւքներու գիմադրեց: Այն ատեն պատգամաւորները վերադարձան Գանձակ: Եւ հոն Յովաննէսը կաթողիկոս մնաւ: Իսրայէլ (1763-1786) և իսրայէլ Եօնանց և կամ Կաթողիկոսները Կոնկեր կ'արի: Մինչ և որ Սիմէոն Յովաննէսը հաւանեց ևս քաղուէր երէք Իսրայէլ չհրաւրեց ևս քաղուէր: Երէք Իսրայէլ Ներսէս Յովաննէսը ապաւնելով միշտ ընդդիմացաւ անորդեցիկ Տփղիսի առաջնորդ Զաքարիայի պատուիրակութիւնն ալ: Երբ Իսրայէլ վերջնապէս հետեց, Սիմէոն կ'իջ. Կաթողիկոսական ժողովով զայն լուծեց կորգէն: Ապա Յովաննէսը կաթողիկոսական աստիճանը Երեւանի մօտ և Կաթողիկոսի վաւերացուց և պատշաճ պարգևով և կոնգակներով զրկեց Գանձասար, Տփղիսի Զաքարիայ վարդապետն ալ ընկեր տալով (1765 Դեկտ. 28): Իսրայէլ ըստիպուեցաւ քաղուէր Գանձակ տար մնաց, Էլ տարի բանադրանքի տակ:

Սիմէոն Ա. Երկանեցի կաթողիկոսի կարգադրած կարեւոր յանդիմանքէն և մին ալ Կաթաւ Աստուխանի առաջնորդութեան հարցը Հոն առաջին անգամ պաշտօնաւ վարած էր Ազատնից Աթոռին Կաթողիկոս Ներսէս Միսաթ Տիգրանեան, Իսրայէլ Օրիկ ընկերակիցը, և հոն վախճանած Զաքար կ'իջ. Զահկեցի արտաքաղ պաշտօնին վրայ կը գտնուէ իջմիածնի Կաթողիկոսներէն Բարեկ Փատակեցի: Երբ գտնեալարու յաթիւմը զգուցեց իր հաւանութիւնը, Աստեք գահապետեցաւ Պարսկաստանի իշխանը: Բայց իրենց գահապետներուն ղեկնորդին թիւն չգանելով Փատակեցին հետաքցնեց և Ազատնից Աթոռէն Ստեփանոս Անանեան Եւ պիսկոպոսը իրենց Առաջնորդը ընտրեցին և Ներսէսէ կայսրուհին օրով պետական հաստատութիւն ալ ընդունեցան (1749) և

Ջահեկեցիին յաջորդենով պատահուած իւշ և չուշ
հեցանցաւ զբաղեցու առ խնդրով և Կանոնա-
սարի կաթողիկոսին յիշատակաւ թիւնը ախ-
բեց Ռուսոյի հայտը մէջ, աշնացաւ որ էջ
միասնեան զմարդասպան զամ ծալովոպոպս
շէր կրնար ախ կողմերը երթալ ու զորս
հաւաքիչ Պաւլոսեան թեան իրանուն զոյժ
Սիւնէն հիւսիսեանց էջմիածնի իրաւունքը
գերաւանստանի և Յովնանէս Քանուքեցի
զարդապետի նախ իրակաւ թեան պաշտօնով
սեանս զրկեց իւրաց Կանոնադրութիւնը
կտաւսիւ էջին և Եղորդութիւն էլ իրածնէն
պաղով թիւնը զը զորանանկու էր և Պաւսա-
նից Երկու կաթողիկոսներու առ զէին ուղեր
ձեռքի Պանի իրենց իկոսին ստացած լին
դաւաճեցութիւնը: Պոստաքեցին ընդհանիւ
լուծիւն չգտաւ և չկրցաւ նուիրակութիւնը
քանայ Վանիսի անմիջեան ցաւ եղած էր Սիւնէն
կաթողիկոսի անմիջ իւրաց Ջըր Յրեանեցիին
կաթողիկոսը իւրանայ կաթողիկոսութեան
խնդրով, զնսնիւն արարաւորան էր ալլան:

[illegible]

որ Է հայ հոգեծրուկան արաշտունեակ՝ չընդունելու Ռուսական տերութեան մէջ: Այս ցածրդ տէրեւէն յետոյ երևանեցան Ռուսաստանի առաջնորդ նշանակեց Սիմեոն Եպիսկոպոսը: Դոյնպէս հարգաւորեց հեկեղեցական արարողութիւնն՝ մը եւ հրատարակեց պի՛րք Հանդիմանագրիւ թանկ տոնից ծայտե՛րակցանաց Ե անհեռօք: 1771 թ, Ռուս կայսերական տոնի տօնի՛րուն հեկեղեցւոյ մէջ կատարուի նաեւ:

[illegible]

րինապէս և ոչ ալ նոր կաթողիկոս մը քնտրուեցաւ ք

Սարգիս Կպո. Հասան Ջալալեան վեց տարի թափառեցաւ հոս հոն և ապա Կանձակի Զաւատ Սանին պաշտպանութիւնը շահելով 1793 Վեհա. Ցին Կանձաւարի մէջ կաթողիկոս հռչակուեցաւ և օծուեցաւ, Խարայէի հոկառակ, որ Վրաց Դէորդի արքայորդիին հովանաւորութեամբ գործած էր Սիւրբակոսկոս և Առաջնորդ Հազարաթու վանիցն, թէև տակաւին կը պահէր կաթողիկոս կոչումը:

Սարգիս աղբրարկող Նամակով մը 1795 Հոկտ. 22-ին Ղուկաս կաթողիկոսին ալ գիւմից, բայց Ղուկաս չուզեց ճանչնալ ինքնընծա կաթողիկոսը: Սարգիս տեսնելով որ ոչ Զաւատ Սանին և ոչ Մելիքներէն օգուտ չի հասնիր, գնաց Տփլիս, Հերակլիի պաշտպանութեամբ գործառնալ յոյսով: Բայց այն օրերուն Հերակլի մեղաւ, և Կէորդի միջամտեց Ղուկաս կաթողիկոսին օտո: Ղուկաս հպանքեց որ Սարգիս կաթողիկոս անունին և կարմիր կնիքի գործածութիւնը թողու, եւ եպիսկոպոսական պատուով լինի առաջնորդ Հազարաթի վանքին և արքեպիսկոպոս Աղուանից Երկրին: Սարգիս ստիպուեցաւ համակերպիլ:

Սարգիսի այս համակերպութիւնը Կապան տեղի տուաւ նոր փառաբերութեան: Ան 1812-ին գործած Կանձաւար, ուր իր Դանիէլ եղբորը որդիին, Բաղդասար Միվարդապետ Հասան Ջալալեան, գացած էր իրմէ ք տարի առաջ և վանական շէնքերը նորոգած, միաբանները հաւաքած, ցրտած գիւղացիները ետ ժողոված, գրուեալ կապուածները ազատած, և լուսնի կողմ ծաղկեցուցած էր: Սարգիս այս նոր յաջողութեան ջախջախութեամբ և Պարսից վստահութեամբ նորին սկսած գործածել կաթողիկոսի անունն ու կնիքը: Ներսէս Աղտարակիցի Տփլիսի առաջնորդութեան անցնելուն Սիւրբան կաթողիկոսի (1809-1830) անունով բանակցութեան մտաւ Ռուսական կառավարութեան հետ և պետական վճարով կոմիտէին խափանել ճշդապէս Աղուանից կաթողիկոսութեան անունը և Սարգիս պաշտօնապէս հռչակուեցաւ որպէս միայն արքեպիսկոպոս կամ Մետրապոլիտ Կանձաւարի կամ Զաւարապի (1815):

Սարգիս իրեն օգնական և յաջորդ պատա-

րադիւր համար Բաղդասարը էջմիածին զրկեց, որ 1820 Սեպտ. 18-ին հայսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Սիւրբ կաթողիկոսէն:

Բայց Սարգիս տակաւին սրտին մէջ կը պահէր կաթողիկոսական ձգտումները, և Պարսից ներկայութիւնը յարմար առիթ նշահատեց վայն իրականացնելու, ուստի յանձն առաւ Ապպատ Սիրզայի առաջարկութեամբ Շուշիի քերական Կոթէ երթալ հայ ու պաշտօնիկ հետևորդներով եւ յորդորել պաշտօնեաները անձնատուր ըլլալու, յայտարարելով թէ Երեւոյ Սարգիս կաթողիկոսն է և երկուսն է իւր սուրբ կարգով որ պարսկական շէնք չեն մնալի նոցա, եթէ անձնատուր կը լինին: Այս միայն զինուորները այլ և կրնէր և ազդիկներ քարէ կարկուտով պատահանեցին Սարգիսի առաջարկին: Երեւոյ հոգեւոր տէրը չեաւ, Կոթ Մոսկա-Սարգիս եւս ազադակներով: Թէպէտ ցոյցելի չէր Սարգիսի առաջ քայլը, բայց անուղղակի լաւ արդիւնք ունեցաւ և Կանձաւարի վանքը կործանուեց և չառաւ շատ հայերու կեանքը կոտորածէ ազատեց:

Սարգիս անկէ վերջ երկու չապրեցաւ և վախճանեցաւ 1828-ին: Ան իր յաջորդ կանխաւ պատրաստած էր արդէն իր եղբոր որդիին Բաղդասար Կպո, ձապան Զաւարապի:

Բաղդասար երկու տարի վերջ 1830-ին էջմիածնի մէջ Սիւրբ կաթողիկոսէն ըստ պաշտօն Արցախի և Աղուանից Երկրին Մետրապոլիտութեան պատիւը և յայտնաւ առնելու և զօրացած կատարեց նշանաւոր քարեկարգութիւններ, ճամբայ յարգարեց, ետ մնացած վանական կալուածները ազատեց, մետրապոլիտներ ճառացեց, գալոց բացաւ, առաջնորդարան շինեց և հայաբնակութիւնը անեցաւ, զատիկ պետութեանն ալ վարձաւ տրուեցաւ: Իսկ 1836-ին Պրոմէնիէի գործադրուեցաւ յաջորդ Սարգիսի անունով ըստ դարձակ վիճակին առաջնորդ կարգուեցաւ և Մետրապոլիտ պատուանունը պահելով մինչև իր մահը:

Այս կերպով վերջ գտաւ Աղուանից կաթողիկոսութիւնը որ հիմնուած ըլլալով Դ. դարուն սկիզբները առաջ կ'ըլլայ ըստ 15 գով:

Ն. Վ. Փ.

ՔԱՆԱՍՏԵՂՈՒԿԱՆԱ. Ղ. Բ. Ի. Ի. Բ.

Ամային մէջ, աչք մը ինչպէս,
Աղբիւրն էր հոն,
Հրաւեցն արծաթ
Սիրէն բըխած մեր հողերուն:

Հայրին մէջն իր ազամանդ՝
Դարեր, դարեր,
Երազն իրենց փայլակեցին
Լեռները մեր երկինքէն կախ,
Դաւեսեր պայծառ,
Ոսկի բաժակ,
Բարիքներու հազար հազար:

✱

Հոն էիր դեռ, զիւղի եղբին,
Իմ մանկաւթեան
Արեւ աղաւթի տարիներուն.
Երբեմն ֆառէ,
Յանախ փայտով խողովակուած
Դուռի մը դէմ,
Կամ երկարած վարդերն ի վար,
Սիրնդն ինչպէս
Ինկած ձեռքէն աւուղին կոյր:

✱

Հոն ես նուրէն,
Իմ հայրենի ֆառք աղբերակ,
Բարբախուն սիր
Մեր աշխարհին,
Բխրեղ արցունքն Արարաթին.
Փողրակն երկաթ, խնդրած կարկաչդ,
Քեզ կը սանի
Մերք այգիի մը երազին,
Մերք գուռերուն
Աւաններուն՝ հեռու, մօտիկ:

Ես դեռ մանուկ
Մօրս փէշին,

Հարց եմ ջրեր հազար անգամ,
 Թէ ո՞ր սուրբի արցունքներէն
 Ծրներ ես դուն
 Զուր հայրենի:
 Ու կը հաւսար մայրս բարի,
 Թէ ակերուդ հեռուններուն
 Կը բընակին՝
 Զոյգ զոյգ հուրի:
 Ու երբ սեւնայ լոյսը օրուան
 Զուրերուդ ծոց,
 Կուգան անոնք աղբիւրին դէմ,
 Հոն փրփրելու ծիծաղն իրենց,
 Թելը ինչպէս հրեւսակին
 Կապոյսին մէջ,
 Ու կանչելու դատէն դարձած
 Պարմանքներ,
 Կախարդանքին իրենց բիւրեղ:

Տարեմուտի գիշերներուն,
 Երբ ասղերէն լոյսի գիծեր
 Իրար գային,
 Դիրին վրայ նակասագրին.
 Եւ լեռներու ձիւնին վրայ,
 Հէֆեաթներէն հազարդարեան,
 Տեղար ոսկի ու մարգարիտ,
 Հուրիներն այդ,
 Կեցած բերանն աղբիւրներուն
 Իմ Հայրենի,
 Իրենց եկող սափորներուն,
 Զուրի փոխան,
 Տային ոսկի.

Այժմ գիտեմ իմաստը մութ
 Այս ամենուն.
 Աղբիւրն ոգին ամայներու,
 Որուն շուրթէն նախարդական,
 Կը թարմանան
 Արեւն ու անառ,
 Լեռն ու բլուր,
 Կիւղն ու ֆաղափ,
 Հողը խորունկ մեր աշխարհին:

Երէկ միմակ գիւղի կուտին,
 Այսօր սաւայն,
 Հանգըստաւան շէնքի մը մէջ
 Կ'աւազանուին ջութեղ արբուն,
 Ուր մըռակներ մըսքի, սըրսի,
 Կուգան զովիւ
 Քափն ու կըրակն իրենց ոյժին,
 Հասեղծագործ խօլ աւիւնին:
 Արդ բընակիչ ամայներուն
 Այս անջըրդի,
 Յաւերժական ժառանգ տնիմ
 Աղբերակին իմ Հայրենի:

Հեռու կարօ՜
 Դուն տակաւին իմ շրթներուն.
 Երազ աղուուր,
 Երազ սըրտում՝
 Կաթիլ կաթիլ չափել ինձի
 Անհունութիւնը նինչերուն,
 Կեանքն անդին,
 Երբ խառնուի խեղճ իմ հոգին
 Յաւերժութեան հոգիներուն
 Իմ պապերուն:

ԵՂԻՎԱՐԿ

Տ Ն Օ Ր Հ Ն Է Ն Ք

Երկարկանի ու փառուկի
Տունն այս նորոգ ու խրկապոյն,
Օրհնեալ ըլլայ ու անբասիր,
Եւ յսոյսեան մրնայ կանգուն:

Սիւներն ըլլան ազօրք հրգօր,
Խոր հաւասքի հիման վրայ,
Սէրն անսրահ՝ պատերն անոր,
Ամէն սենեակ խորան մ'ըլլայ:

Բացուին դռներն՝ այցին բարի,
Պատահաններն՝ երգին դէմ,
Կրտսերներուն՝ զարուն քառի,
Եւ պարտէզն իր ըլլայ եղեմ:

Ճրագն՝ առկայծ, աղուքն իր վառ
Երանութեամբ հոգեհրմայ,
Տունն այս նորոգ՝ յաւերժաբար
Խորհուրդ մ'ինչպէս միշտ լին մրնայ:

Վ.Ա.Հ.Ր.Ա.Մ. ՍՈՖԵԱՆ

Լ. Ե. Լ. Ե. Լ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵԹՍԵՄԱՆԻԻ

Ս. ԱՍՏՈՒԱՍԱՄՆԻ ԵԿԵՂԵՑՈՅ

ՀԱՆՊԱՐԱՆԱԿԱՆ ԶԵՄԱՐԱՐԱՐ

Երև. օտոզէմի քրիստոնէական ամենակրն և պատմական սրբաժայռերէն մին է Սուրբ Մարիամ Բոտոնաւածանի գերեզմանի եկեղեցին՝ Գեթսեմանի ձորին մէջ։

Եկեղեցին խաչածէ է և Ս. Կոյսի վիճափոր գերեզմանը կը դռնուի անոր արեւելեան թևին մէջ։

Այս գերեզմանին մէջ էր որ ամփոփուեցաւ Ս. Կոյսի մարմինը սրբազան առաքեալներու ձեռքով և անկէ ալ ըստ եկեղեցւոյ հաստատուեալ աւանդութեան, երբորք սրբ վերափոխուեցաւ երկինք։

Գերեզմանը չըջապատուած է ամբաշէն քառանկիւն և գտնւիմաւոր կառուցուածքով մը և ունի երկու ջածկեկ մուտքեր, մին արեւմտեան և միւրը հիւսիսային երեսին վրայ, իրելուքն ալ առանց դուռի։ Այս դամբարան կառուցուածքը աւելի հին է քան Եկեղեցին և կանգնուած է այն ատեն երբ պէտք եղաւ անշատիկ Ս. Կոյսի գերեզմանը բնական ժայռի կողէն։

Հինգերորդ դարուն երբ Գեթսեմանի ձորի մէջ մերձակայ Համբարձման լերան սրբաժայռերը, եկեղեցիներով և վանքերով կը ծածկուէին, Ս. Կոյսի դամբարանն ալ ծածկուեցաւ ներկայ եկեղեցիով։ Յետագայ ժամանակներու ընթացքին, ինչպէս 1937 ին, եկեղեցւոյ արեւմտեան հողածափին մէջ կառուարուած պատահական պեղումները երեւան բերած են հինաւորաց վանքի հետքեր, որով հաստատուած է թէ եկեղեցին ունէր նաեւ իր վանքն ու վանականները։

Եկեղեցւոյ կառուցման թուականը որոշ չէ, ընդհանրապէս Եփեսոսի Տիեզերապետ Ս. Ժողովէն (431) յետոյ կը կարծուի և յամենայն գէպս 453 ին ամբողջացած կը նկատուի Մարիամեոս կայսեր նախարարութեամբ։ Ուրեքն թէ եկեղեցին և թէ վանքը

օժտուած էին նախական մեծ առաւելութիւններով, վարդաբուն ժամանակի գեղարուեստական ձոնով երեւոյժ, ետքէն ալ իւրականով պատկերներով՝ արտիք կը ներկայացնէին Ս. Կոյսի կեանքի զխաւոր գրեւորները եկեղեցւոյ ամենաանկագին ստացուածքն էր Ս. Կոյսի աւանական դազաղը, որ ըստ ուրիշ մէկ աւանդութեան Մարիամեոս կայսեր մասնաւոր փափաքով և Յրուսաղէմի յունաց Ռոքնաղ պատրիարքի կարգադրութեամբ կոտտանդնուարիս փոխադրուեցաւ և գետնաւորուեցաւ Ս. Կոյսի անուան նուիրուած եկեղեցւոյն մէջ։

Հինգերորդ և վեցերորդ դարերուն եկեղեցական հայերը, Յրուսաղէմի պատրիարքներ, և ուխտաւորներ, իրենց գրեւթեանց մէջ կը յիշատակեն Ս. Կոյսի գերեզմանի այս եկեղեցին։

Պարոնական արշաւանքներու արհաւիրքներն ու աւերները (614)՝ մեծ վնաս պատճառեցին նաեւ այս եկեղեցիին և անոր վանքին։ Ուր որ հարստութիւնները կողոպտուեցան և շէնքերը մասամբ քանդուեցան։

Arculf (670) և Willibald (723) քրիստոնէական ուխտաւորներ իրենց ուղեգրութեանց մէջ կը յիշեն եկեղեցին։ Ս. Ռովհանէն Դամասկոսին պաշտամունք կատարած է անոր մէջ 754 ին և քարոզած Ս. Կոյսի նշման և վերափոխման վրայ բազմաթիւ եպիսկոպոսներու, վանականներու և քահանաներու ներկայութեան։ Սյս քարոզին մէջ յիշած է Յորնաղ պատրիարքի և Մարկիանոս կայսեր բանակցութիւնը Ս. Կոյսի դազաղի կ. Պոլիս փոխադրուելու մասին։

Այս և նման յիշատակութիւններ ցոյց կուտան թէ պարսկական արշաւանքներէն յետոյ, Ս. Տեղեաց ընդհանուր վերաշինութեան ատեն, վերաշինուած էր նաեւ այս եկեղեցին և անոր վանքը։

Ս. Տեղեաց վերաշինութեան հսկայական գործը Հերակլեան յաղթանակի մաս կը կազմէր, ինչպէս այդ յաղթանակին, Նոյնպէս եւ Ս. Տեղեաց վերաշինութեան մէջ, հայ ժողովուրդը բացառիկ զոհողութիւններ կատարեց, և այս ատոր համար որ Հայաստանեայց եկեղեցին սերտ կապերով կապուած էր յաւանական և ասորական եկեղեցիներու և հաւատարապէս ալ Ս. Քերթն և Ս. Տեղեաց հետ։

Պատմական իրողութիւն է թէ Հայաստան

տանեայց Եկեղեցին Երզնկայի և Աղեքսանդրոսի եկեղեցիներուն հետ պաշտօնական հաղորդակցութիւն դնէր մանուկնոց դաւանարանական հարցերու շուրջը:

Հայազգի Մկրտիմանցի Եւթիմիոս վանականի ներկայութիւնը Ս. Երկրի մէջ, անոր վանքը Երզնկայի ճամբուն վրայ, անոր հարցոցած քաղաքները՝ որոնց մէջ կը գտնուէր Ս. Սարգս, ցոյց կուտան Ս. Երկրի հայ վանականներու քաջասիրտ արժէքը: Բազմաթիւ հայ վանքերու գոյութիւնը կը հաստատեն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ շահերու ընդարձակութիւնն ու կառնարանները, ցոյց կուտան նաև հայ ուխտաւորներու ստուար թիւերը և առատ նշխարներութիւնները:

Ս. Հերոնիմոս իր Մէ. թուղթին մէջ «Երջնկայի Հայկազն» զկապարճանդ խոսքով ինչպէս Հայր Աղլիան կ'առնէր Երջնկայի անտառի վկայութիւն կուտայ թէ երբ ինք Բեթլէհէմի Ս. Այրի մէջ կը ճգնէր «Սուրբ Ուխտաւորաց հետ գային եւ Հայք եւ կապարճներն ուսերնէն վար կ'առնուին» երկրպագելու Ս. Մենդեան տեղւոյն և մասունքներն առնէ:

Եւթիմիոսի վանքի մնացորդները, Համբարձման շրջան և Փրոնտաղէմի հայկական եկեղեցիներու զեղակեալ խճանկաները՝ այսօրուան պերճախօս վաներն են թէ Ե. և Զ. դարերուն Հայաստանեայց Եկեղեցին փայլուն և պարտուածոց դիրք ունէր Ս. Երկրի մէջ:

Քաղկեդոնի ժողովը իր ազեցութեամբ հետ տեսնեցերով՝ Ս. Երկրի և Ս. Տեղերու մէջ եւս քանզի զվճար ու շտապ քանդեց, թայց չկրցաւ խելք արչ հոգեւոր կայրը որոնցով հայ կրօնաւորն ու հայ ժողովուրդը կապուած էին Վերածննդական ժողովրդային հետ: Այդ կապերը Հայաստանեայց առաջին եւ երկրորդ լուսաւորչներուն ձեռքով հաստատուած էին: Սրբաւ վայրերը նոր հոսակարանի որդաղան էջերը կը կենդանանէին իրական և ջօշափելի կը դարձնէին, և այդ տեսակէտով անգին դաժն ձեր էին զորս պահպանել պէտք էր ի գին ամէն զոհողութեան:

Է. գարու վերաշինութեան գործը պեղչաբարձած վրայ հասան խաւական աշաւանները որոնք հիմնովին խախտեցին Մեծադար Արկեւելքի քրիստոնեայ ազգաբնու

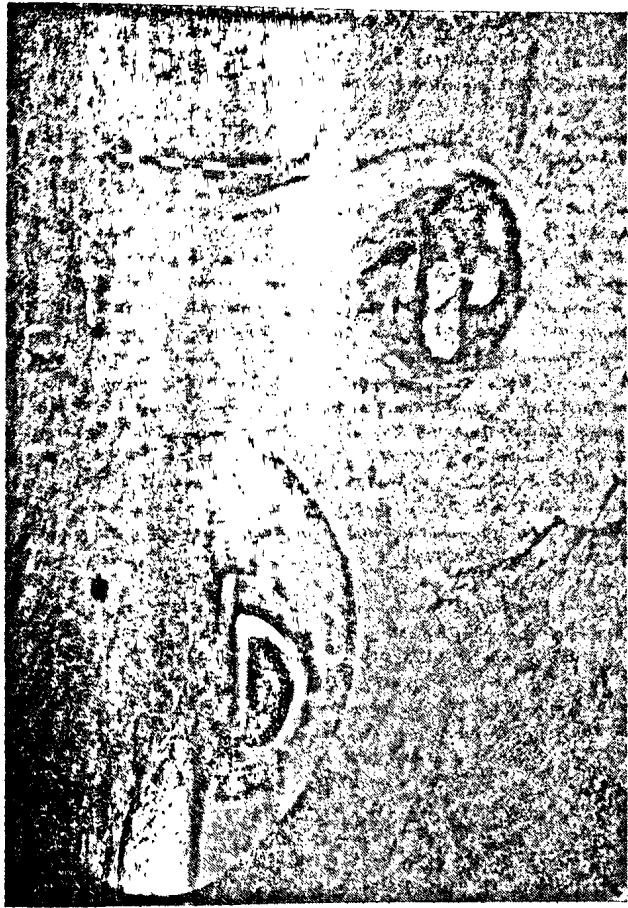
և ժողովուրդներու ազգային և կրօնական կեանքը որ մահացած հաջորդած տառապանքն էր արդէն Քաղկեդոնի ժողովրդի կրօնական վճարներն և յետոյ պարական արշաւանքներէն: Հակառակ արաք ցեղի քրջ տուած վեհանքի վերաբերմունքին և թոյլատու գրին՝ Մեծաւար Արեւելքի քրիստոնեայ ազգերն ու ժողովուրդները չկրցին ոտքի կանգնել: Անհետացան շատ արժէքներ — դարձեալ աւերակացան եկեղեցիներն ու Սրբավայրերը և անոնց հետ Յունո — Հռոմ — մշական և Քրիստոնեական քաղաքակրթութեան արդիւնները: Ինչ որ մնաց փոխեց իր նկարագրերը նոր կրօնքի և քաղաքական ըմբռնութիւններու ազդեցութեան տակ:

Դառնալով Ս. Կոյսի գերեզմանի եկեղեցիին 1010 թ. Հաքիմ Սալիմի հրամանով քանդուեցան եկեղեցւոյ կից վանքերը, ուր Յոյն և Հայ կրօնաւորներն ապրած էին նախորդ դարերու ընդացքին: Բարեբախտաբար դարձեալ եկեղեցին մնաց կանգուն և պաշտամունքները շարունակուեցան լատինական Յունաց և Հայոց կողմէ մինչև խաչակրական արշաւանները: Այդ արշաւաններէն յետոյ, Երուսաղէմ խաչակրներու իշխանութեան որով անցաւ եւ Հռոմ — մշական Եկեղեցին և ապաշտամունք կառարարու իրաւունք ձեռք բերաւ: 1130 թ. Godfrey de Bouillonի հրամանով հայոց սեպուհականութիւնն իդող հռոմէական վրայ լատինական վանք մը հաստատուեցաւ յանուն Ս. Կոյսի և նուիրուեցաւ Գլուխի Պէնէտիկանի Մարտիրոսեան:

Միևնայի ժամանակ Ս. Կոյսի գերեզմանի եկեղեցւոյ հաքուալին թեյին վրայ յաւելուած մը եղաւ: Եկեղեցին Գիթսեմանի ձորի գլխավոր պողոտային հետ կապելու համար, Այդ քաղաքը ճանաչեց լայն սանդուխտ մը քառասուն պատկաններով որոնք, ինչ քաղաքական զէպի աքնաւաններու համար մուտք և տնոր աղբի դաւելով Ս. Կոյսի գաւառին պէ հրկուս արդարեւ ինքով կապուեցաւ պողոտային հետ:

խաչակրական տիրապետութեան անկումէն յետոյ Ս. Կոյսի Աղլիան Սպանիտոն վերագրեց Սրբաւոր Ս. Կոյսի և Սկանա քանդել խաչակրներու ձեռքով կառուեցաւ բերդերն ու վանքերը: Գանդել տուաւ նաև Գիթսեմանի Պէնէտիկանի յայտ վանքը: Ս. Կոյսի եկեղեցին անոր տեսակներուն

Ստորագրությունը և փորձարկումը

տակ թաղուեցաւ և այնպէս ալ կը մնայ ցայսօր, Այդ զէպքէն վերջ Յոյն և Հայ պատրիարքութեանց միաբանութիւնները ըստ առաջնոյն շարունակած են եկեղեցւոյ պահպանութիւնը և ամէնօրեայ և տօնական օրերու պաշտամունքները կամաձայն այն հրովագրութիւններուն որոնք իսլամ խալիֆաներու և սուլթաններու ձեռքով տրուած էին: Անոնք հիմնուած էին անշուշտ նախկին դարերու իրաւանց գոյալիճակին վրայ:

ԺԴ. դարու վերջերուն Նափոլիի եւ Սիկիլիոյ Յոհաննա թագուհիի միջնորդութեամբ և Եգիպտոսի սուլթաններու հրամանով Փրանչիսկեանք պաշտամունք կատարելու իրաւունք ձեռք կը բերեն բայց կը կորսնցնեն ժե. դարու սկիզբները: Նոյն դարու վերջերուն դարձեալ իրաւունք կը ստանան այս անգամ Փրանսական պետութեան միջնորդութեամբ: Յաջորդ դարուն կը դադրի այդ իրաւունքը և այդպէս կը մնայ մինչև այսօր: Եկեղեցւոյ յաջորդական նորոգութիւնները և պահպանութեան ծախքերը ցարժ կատարուած են Յունաց և Հայոց կողմէ հաւատար բաժնիներով: Անգլիական Եփրատեանութեան շրջանին, (1924), կատարուած է եկեղեցւոյ ամբողջ տանեաց նորոգութիւնը շրջապատով միասին: ԺԲ. դարու արտաքին գաւիթը և առաքանները տեղ տեղ քանդուած ըլլալով՝ Յոյն և Հայ պատրիարքարանները որոշած էին նորոգել: Տարւոյս ընթացքին այդ նպատակով կազմուած ծրագիրները վերամշակուելով գործագրութեան գրուեցան Սեպտեմբեր ամսուան մէջ: Երկու պատրիարքութիւններէն ընդունուած ծրագրի համաձայն պիտի վերահաստատուի ժի. դարու մուտքը նոր ու համապատասխան փայտեայ երկփեղկեան գուռով մը: Գաւթի յատակը պիտի իջեցուի ժի. դարու յատակին և պիտի ծածկուի սրբատաշ սալաքարերով: Պիտի վերակազմուին գլխաւոր պողոտային հետ կապուած սանդուխները և պիտի ամրացուին գաւթի շրջակայ պատերը:

Գաւթի մէջ կատարուած աշխատանքներու ընթացքին երեան եկան ժի. դարու մուտքի փոքր սրահները իրենց խոյակներով, սալաշատակի մէկ մասը, հարաւարեւելեան անկեան մէջ տապանաքար մը յունարէն

արձանագրութեամբ և նոյն տեղւոյն մէջ անցքի մը մէջէն, հսկայական կամարակապ ջրամբար մը որ իր վրայ կը կրէ ժի. դարու գաւիթը ամբողջութեամբ և հայոց ձիթենեաց պարտէզին մէկ մասը, որուն մէջ են Ե-Ջ և ԺԲ. դարերուն մէջ կառուցուած վանքերուն մնացորդները:

Ջրամբարի լայնութիւնն է 12 ոտք իսկ երկարութիւնը 118 ոտք: Ունի եօթը սիւն արեւելքէն արեւմուտք և հինգ սիւն հիւսիսէն հարաւ, ընդամենը 35 սիւն և 48 կամար: Սիւններ քառակուսի են՝ 5 ոտք լայնութեամբ իւրաքանչիւր կողմէն:

Կամարները եկեղեցւոյ բուն յատակէն՝ 8 մէթր բարձր են: Ջրամբարի ամբողջ տարածութիւնը անձրևներու բերած հողով լեցուած է մինչև գրիթէ կամարներու սիւներու զուլսը: Երկու պատրիարքարաններու համաձայնութեամբ ջրամբարի գուռը բաց պիտի պահուի ուսումնապիտութիւնները շարունակելու համար: Երեսուղէմի Հնութեանց Թանգարանի վարչութեան կարծեաց համաձայն ջրամբարը ժի. դարէն առաջ կառուցուած է և մեծ արժէք կը ներկայացնէ հնութեան տեսակէտով: (Անոր ուսումնասիրութիւնը անտարակոյս հետաքրքրական և արժէքաւոր տեղեկութիւններ պիտի աւելցնէ Ս. Կոյսի գերեզմանի եկեղեցւոյ պատմութեան վրայ):

Թանգարանի վարչութեան բարեացաւ կամ արտօնութեամբ կը ներկայացնենք ջրամբարի լուսանկարներէն մին որ փառափառ կուտայ թէ անոր մեծութեան ք թէ կառուցուածքի ամրութեան մասին:

Կ. Բ.

ՊԵՏՐԵԿԵՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐ

4 0 0 6 4 0 0

[illegible][illegible][illegible]

(*) *U. rufus*, 1902, p. 827; 1 a d.

Պարագան փացորձակապէս նոյնն էր կրիկեան իշխանութեան ժամանակ, մասնաւորապէս որ, ինչպէս տեսանք, Եւրոպայի հետ իր մերձակերութեամբը, պրիթէ նոյնութեամբ ընդօրինակած էր աստատական գլխաւոր կարգերը: Կոռիկոսի բերդատէր իշխաններուն կամ աստատական տանտուտէրերուն կողքին կայ նաեւ Կոռիկոսի Արքայեպիսկոպոսը իր Արքեպիսկոպոսարանով ու եկեղեցիներով: Ժ. Գաբու Նշանաւոր մանրանկարիչ Սարգիս Պրիթակի կարեւոր գործերէն մէկն է Ագուլիսի Ա. Թովմայի վանքի Յայտմաւորը, զոր Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան տեսած ու նկարագրած է Ուսլիկ Վրդ. Գառնաւորի մօտ և որ այժմ կը գտնուի Նիւ Եորքի Փիէրփոնթ Մոսկովի մատենադարանը, 623 թիւի տակ: Այս Յայտմաւորը ունի աւերբերու և սրբահինդու պատկերները մետալիոններու մէջ, նաեւ սկզբնաղբերը ու լուսանցքի դարձեր, բազմաթիւ մեծ ու փոքր շինատակարաններով, տառնաւոր կամ արեւակի Դրուած է Սիսի մէջ 1348ին Միսիթար կաթողիկոսի և Կոստանդին թագաւորի օրով: Ստացողն է Բաթիլիոմ արքեպիսկոպոս Կոռիկոսի, Դրազարկի և Սիսի առաջնորդը, որուն մօրաբորով որդին է գրիչ Սարգիս քահանայն(*): Յայտնի է որ թէ՛ Բաթիլիոմ արքեպիսկոպոսն և առաջ և թէ՛ իրմէ վերի Կոռիկոս ունեցած է իր թեմակալ եպիսկոպոսը, վասն զի մինչև 1375 և ահիկէ յետոյ գէթ կէս դար ևս Կոռիկոս հայոց բնակավայր խղած է իր բերդերով և բերդատէր իշխաններով ու պահակազուններով, իր վաճառականներով, իր եկեղեցիներու քահանաներով: Այսպէս 1374ին երբ լեւոն Ե. լուսինեան կիպրոսէն Կոռիկոս կուգայ իր արքունական ժառանգութեան տիրանալու համար, ծովի բերդին մէջ գտնուած օրերուն, ճարհատ, զաւտնօրէն մարդ կը դրկէ Կոռիկոսի քաղաքացի կարգ մը ազգայնոց և քաղաքի եպիսկոպոսին՝ օրուն անունը դժբախտաբար չի յիշուիր եւ առ բազմաթիւ քաղաքացիներու, որ բերդի իր զգեակը զան և հետը խօսին: Ու երբ եպիսկոպոսն ու քաղաքացիները լեւոնի ներկայացան, սա ինդրոց իրենցմէ որ բերդին հրամանաւ

տարէն քանի մը նաւ ապահովեն կիլիկիա մտնելու, ինչ որ կատարուեցաւ:

Կոռիկոս թէեւ Ալեքսանդրէթի հիւսիսային կողմը ևւ բաւական մօտ, բայց մեր հոգեւոր իրաւագութեան սահմաններէն դուրս մնացած է ըլլալով, դժբախտաբար մինք գիւրութիւն ու առիթ չունեցանք անձամբ տեսնելու այդ պատմական վայրերը և ստուգելու տեղը մէկ կամ մէկ անգիլի հայկական եկեղեցիներու և Սրբ. եպիսկոպոսարանին: Որոնք անպայման զուտթիւն ունէին մինչև 1375 և հաւանաբար դեռ ասելի ուշ ժամանակներ: Երբ եւ գիպտացի Մեմլուքներու և դար մը յետոյ ալ թուրքերու տիրապետութիւնը վերջ տրուի կիլիկիան հայկական թագաւորութեան և ասոր շարունակութիւնը եղող հայ ձորապետութեանց ու գրեթէ բոլոր բերդերն ալ ամրոցները մերկացան զինուորական ու Կազմագիտական երբեմնի այնքան կարեւոր իրենց գերբերէն, բերդատէր իշխաններու և իրենց պահակազուններին նաեւ քաղաքի մատուռ ու եկեղեցիներու կրօնաւորներն ալ, որ մըն ալ անոնց աւերակները վկայելու համար իրենց երբեմնի փայլուն անցեալին:

Ս. Վաղաքին Գերեզմանոցը. Բիւզանդական ըրջանի յատուկ աւերակները կը բաղկանան ընդարձակ գերեզմանոցէ (necropole) մը, կազմուած ժայռի մէջ փորուած դամբանային սենեակներէ, ինչպէս նաեւ միակտոր քարադամբաններէ՝ որոնց վրայ կան պրիսմական խուփեր: Այս դամբանային ըլլունները եղբուրած են հոռով մէական երկաթաքիւղ արքանի սալաքիւղած ճանապարհով մը որ Սիլիֆէէն գտնով կ'ունցնէր Կոռիկոսէն, Անադոլայէն, Պոմպիլոպոլէն, Ատանայէն ու Մոսպոնոս տիայէն, ու Ամանոսի կրճերէն անցնելով, կ'երկարէր մինչև Սուրիա: Այս նոյն արքանի ճամբուն անվար մէկ մասը ցարդ կ'երեւայ Պապ էլ Լաւայի և Լարմի միջև, բայց դաւալին վրայ:

Ժայռի մէջ փորուած գերեզմանային քարանձառները կը տեսնուին քաղաքին բազմաթիւ կէտերու վրայ և մասնաւորապէս ցամաքային բերդի արեւելակողմը: Ասանք մեծաբոյն մասով կը գտնուին ժայռերով շրջապատուած ցած վայրի մը մէջ

(*) Նոր գիր եռամսայ հանդէս, քաղաքի թիւ. Նիւ Եորք 1944, թիւ 1. էջ 19:

և իւրաքանչիւրին վրան կամ քովը կան քառակուսի բացուածքներ եւ իրենց անցք իւրեան ժայռին մէջ փորուած սենեակներու։ Գերեզմանակա՛ն այս գրգռեցիչը յատուկ է Միջերկրական ծովի արեւելեան աւազանի զրիթէ հին բոլոր քաղաքներով եւ մասնաւորաբար Բիրլոսի, Սիզոնի եւ Տիրոսի և ասոնց շրջակայքի հին գերեզմանոցներուն և որուն ծագումը կը թուի իրիթիական եղած ըլլալ։ Անհաւանական պիտի չըլլար ընդունիլ որ վիսմիրայ աշտ գերեզմաններուն գէթ ոչ մէկ տեսք կը պատկանին իրիթական շրջանի, արուած ըլլալով որ Կոռինթոս մաս կը կազմէր անիթիթ գողթային հասարակութեան արեւմտեան նաւահանգիստն ըլլալով կայսրութեան հիւսիսարեւմտեան նաւահանգիստն ու Ուկարթն (Թաւ Դամրա) աշտեր հարուստ արեւմտեան նաւահանգիստը։ Կան բազմաթիւ յուշարկն արձանադրութիւններ՝ մեծ մասով եկեղեցականներու կողմէ գրուած՝ որոնց կարգին հնագէտներու կողմէ նշանակաւթ թուեցող կրկնական տեղով դամբարան մը, մանր քարերով հիւսուած ու վրան յունական խաչ մը, առանձին արձանադրով մը։ Այս սենեակներուն մուտքը կը գտնուէր շաղախով ամբարացած սալաքարով մը։ Բայց որովհետեւ բոլոր այս սենեակները բռնաբարուած էին իսլամաց տիրապետութեան ժամանակ, սալաքարերը գետինը պառկած էր մնալ, աւազին մէջ կիսովին թաղուած վիճակով։ Ներկայիս բոլոր սենեակներն ալ թափուր են և հազիւ կարելի է նշմարել այն որմախորշները՝ ուր զազազները կը զետեղուէին։ Դամբարանին միւս քարանձաւները հանդուրժուած են զերդին հիւսիսային արեւմտեան կողմէ և իւրաքանչիւր շարք երեք զիւրեղով են մաշտի մը բոլոր երկայնութեանը, զոր տաշած են զանազան տեղերէ կանդակարէ քիւ մը ասպուս համար։ Այս ժայռին հարստաւորն ձայրը կը հանդուրժէ թաքստիկ մը որ հազիւ կենցած հազմիկ մը կը ներկայացնէ, հարուած մինչև ծունկերը երկարող թիկնոց մը, մէջքը թքակող պով մը սեղմուած որմէ հոսը մը կախուած է։ Ուզմիկը ալ ձեռքով իրկար նիգտիկ մը բռնած է։ Դիւսխը կոտրուած է և համբարով մը կողմէ վերցուած։ Ո՛չ մէկ արձանապ դրութիւն այս հարթաքանդակին ինչպէս նաեւ պոքր ձախ կողմը քանդակ չգտնուած նային սենեակներուն մէջ։

Քարադամբանները (sarcophages) աւելի բազմաթիւ են քան սենեակները քանի որ անոնք պատրաստուած էին մէկ անձի համար, մինչդեռ, ընդհանրապէս, գերեզմանական քարանձանները տեսակ մը ընտանեկան կամ հանրային դամբարաններ էին՝ որոնց մէկէ աւելի անազարտ նմոշները կը մնան ցարդ Կալիթի մէջ։ Ինչպէս որ նախապէս ըսուեցաւ, քարադամբանները կը տարածուին հռոմէական սպարկոսպի ժամէ համարուն երկու քովերը և մեծ հեռավորութեան մը վայր կը ծածկեն չըջկայքի կողմ բլրակները։ Երկրին ընակչութիւնը որ ամէն տեղ չափազանցութիւնները կը սիրէ, 1860ական թուականներուն քաղաք կը հասցնէր քարադամբաններու թիւը, բայց նոյնիսկ այն թիւին երկու երգարը փրկահատութենէ վեր էր։ Ինչպէս այս արկղածէ դամբարաններ ծածկուած են րիւզանդական շրջանէ փնցած արձանադրութիւններով և գլխաւորաբար կը պատկանին քահանաներուն, արքայազներուն և եկեղեցական այլ պաշտօնեաներու։ Սակայն և այնպէս այս քարադամբաններու մէջ թաղուած եկեղեցականներու անհազիւ թիւին մէջ արձանադրութիւններ կան որոնք կը յիշատակեն տղահաստաւորներու և այլ աշխարհականներու անուններ, Անտիոքի եւ Անուարզայի շրջանին մէջ ինկող Կոռիկոս շատ բնական է որ Բիւզանդական տիրապետութեան երկար շրջանին հետեւած ըլլալ կրօնական և ընկերային այն կարգուսարքերուն՝ որոնք ընդհանուր էին այդ դարերուն։ Մինչև 1860 և թերեւ անկէ յետոյ այլ քաղաք խնդուած էր քաղմաթիւ դամբարաններու աւերակներովը որոնց մէջ կ'երևան քարադամբաններու միակտոր տաշտերը, որոնց կարգին կը տեսնուին նոյնպէս Թրքական դամբարան մը, հոնկայք տարեկան տեսակ մը թիւրքէ ներք Մարութ արեւելուած ներք գերեզմաններով։

Թրգմ.

ԱՐՏԱԻԱՉԴ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Մայնա-Միլլի) Ե

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

16 ՅՈՒՆԻՍԻ 1945 թ. . Ի Ս. ԷՋՄԻԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ 7

20 Յունիսի 1945 թ.

Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի Գ նիստը Թատը 11 և 15 ընդէկն բացուեց տէրա-
նական ազգային Նախագահութեամբ Տառն Գրիգորի վեհ, Կաթողիկոս Տ. Յ. Փարսեղի
Ա. և Առաջնահայեցողութեամբ Վանքիկոսի Արեւելեան Գրիգորի պատգամաւոր Պր. Հայկ
Ֆալուքեանի:

Մանգաթային յանձնաժողովի նախագահ Գրիգոր Պր. Արտաշէն Եր. Արքեպիսկոպոսը
յայտարարեց, թէ պատգամաւորները ընդհանուր լիքով հասել է ՊՕ5-ի որոնցից Յեւ
հոգեւորական, իսկ ՂԳ-ը աշխարհական:

Ժողովին ներկայ էին նաեւ ՌՍԻ Միութեան Կառավարութեան ներկայացուցիչ
ՌՍԻ Ժողկոմատիկոսի Գրիգորիան Կաթողիկոսի պաշտօնաւորները Կաթողիկոսի նախագահ
Յ. և Պր. Գրիգորիան և ՌՍԻ Ժողկոմատիկոսի Կից Հայ Եկեղեցու Կաթողիկոսի նախագահ
Ս. և Յովհաննիսեանը. ներկայ էր նաեւ Կաթողիկոսի Եկեղեցու Փետրարիկոսի
արքեպիսկոպոսարանի առաջ Կրէց Կաթողիկոսի պատգամաւոր Վալիկ Զոհանը:

Կարգադրուեց ընդհանուր յանձնաժողովի անդամներին անհրաժեշտացանքը:

Առաջին ծագրեան՝ Կաթողիկոսի ընկեր, Զանկի Զաքար՝ Երկրորդի ընկեր, Սար-
գիս Գրիգորեան՝ Լոմոնոսի Արարեան Տրուսից, Գեորգ Մեքրուպեան՝ Պոլսի ընկեր, Բժ. Բագրատ
Աւագեան՝ Թեհրանի ընկեր, Լեւոն Տ. Յովհաննիսեան՝ Իրան-Հնդկաստանի
ընկեր, Փաւս Մեքի-Կարապետեան՝ Վրաստանի ընկեր, Նիկողայոս Խաչատրեան՝ Բագուի
ընկեր, Գեորգ Զեկերեան՝ Երեւանի (Յրասիայից) ընկեր, Պեմոն ձրոնեան՝ Երուսաղիմի
արքեպիսկոպոսից, Համագաստ Տ. Յակոբեան՝ Հիսթային Կովկասի ընկեր, Վարոս Սար-
գսեան՝ Շիրակի ընկեր, Միհայ Միհայեան՝ Արարեան ընկեր, Բագրատ Գեորգեան
Արարեան ընկեր, Մկրտիչ Մարտեան՝ Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարան, Դոմ. Արապեան
Տիրացեան՝ Ռումանիայի ընկեր, Մկրտիչ Փան. Զորոպեան՝ Նոր Նախիջևանի ընկեր:

Որոշուեց ընդհանուր յանձնաժողովի նիստը հրաբիրել երկուշաբթի Ժամը 5-ին:

Տ. Արտաշէն Կրքեպիսկոպոսն ի յարգանս մեր երանաշնորհ թարգմանիչներ Ս.
Սահակի և Ս. Մեքրուպի առաջարկեց Վալի, Կաթողիկոսի նախագահ Պր. Սահակ Եր.
նախ և Օշակեան զնալ ու Ս. Գառարազ Մատաւելոյ Կաթողի, Տ. Տեղապարի Կաթողի
Վոլ, որոշուեց ընդհանուր ժողովի նիստերը, Օշակեան. Կաթողիկոսեան ընկեր թողնելով
Հայրապետական սեռովից յետոյ:

Ամեն. Տ. Տեղապարի յուրաքանչեւ ժողովի յայտարարեց, թէ Պէտրոսի պատ-
գամաւոր Պր. Մկրտիչ Մարտեան յանձն է առել մարդ Վիկտոր Կաթողիկոսի սարգս-
ման և Կաթողիկոսի աւարդ ժողովը հոգալ: Այս յայտարարութիւնը ընդհանուր բառն
ծախարարութիւններով:

Տ. Արտաշէն Կրքեպիսկոպոսն անդրադառնալով Երեւանի յայտարարի
այն է ձեռնարանի պահպանութեան հարցին, յայտարարեց, որ ինքը յանձն է առնում
հոգալ մէկ տանի պահպանման ծախքը, մինչև ձեռնարանի վնասմանը դառնալիս Կաթողիկոսի
աւարտելը:

Տ. Տեղապարի Կիլիկիոյ առաջարկով ձեռնարանի վնասմանը հարցին
պահման տարեկան ծախք ընդհանուր 500 տոպալ:

Կիլիկիոյ վեհ. Կաթողիկոսը յայտնում է, որ Կաթողիկոսի Կաթողիկոսի Սարգս-
ման պահպանութեան ֆոնտին կտակել է մի գումար, որի տարեկան տոկոսը Կաթողիկոսի

Այսօր է 50 (չիսուն) հազար տարեկան ոսկի և որ շինմարանը իր դոցալիթեան ամբողջ ժամանակաշրջանում ամէն տարի ղտանալու է 50 (չիսուն) եզդդառական ոսկի և Վեհափառ յայտապարտում է նաև, որ տառաջին տարւանայ 50 ոսկին վնասդուած է ամբողջ իրան :

Այս ցուցադրությունը խթանելով արագ բերած խանդավառությունն այն հետեւանքով մեզանք
 հետեւեալ ցանկեւորու խթանելով

Կալիֆորնիայի թեմի առաջնորդ Տ. Մամրեե Վպիսոպոստ Կալիֆորնիայի յանձն առ
հազար առաջնորդի պահպանման ծախքը թեմի միջոցներով:

Ամերիկայի Գրինլենդի թերակալ Ս. Յիրսոնը Մ. Վրդ. Ներսիսյանը նույնպես չանձն առաւ հոգալ տասը տարեկան զինուորական ծառայող թեմի միտոցներին ։

Իրանում-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Յ. Վանան Թ. Վրդ ըլ յայտարարեց, որ
թր թեմը պանծն և առնում հոգալու չորս սանի պահպանման ծախքը.

Լուսաբանականի փոխ-թեմակալ Տ. Կարապետ Աւ. Քան. Մանուկեանը իրեն ա-
նտէ կողքով մէջ տանի պահպանման ծախքը թելի միջոցներով:

Ինկադնութիւնս Ստեփանն Մալխասեանի յայտարարեց, որ ինքը լանձն է առնու՞մ
 ճոգալոս Մէկ Խուրի պահպանման ծախքը.

Մկրտիչ Մսերյեանը յանձն առաւ հոգալու մէկ սանի պահպանման ծախքը.

Ժանիկ Զազարյան յանձն առաւ հոգալու երկու եանի պահպանման ծախքը:

Յօժիչն Փափազեանը (Սիգիստոս) յանձն առաւ հոգալ մէջ ռանի պահպանման ծախքը .
 Լևոնիկայի Լերեւելեան թիմի պատգամաւոր Հայկ Գաւիւքճեանը յանձն առաւ
 խոփալ ծրարութիւն պահպանման ծախքը .

Յ. Սահակ Ա. Թառ. Սահականեր Վրաստանի թեմի առունդից յայտարարեց, որ
թրեմից թեմի կը զճարի վեց սանիկ պահպանման ծախսըր.

ԿԱՐԻՖՈՐՆԻԱԿԻ ԹԵՄԻ առաջնորդ Տ. Մամբրէ եպիսկոպոսը յայտնեց, որ Եղեմիէ Տիկնանց Միութիւնը կը հոգայ մէկ սանի պահպանման ծախքը:

Իրանա-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Տ. Կահան Մ. Վրդ.ը միաժամանակ յայտարարեց, որ յոգուտ ձեմարանի մի երեկոյթի միջոցով հանգանակել է տասնեօթ հազար (Y7.000) թուման և յանձն է առնում հանգանակելու ևս քսան հազար (20.200) թուման:

Տանն Կրկիկոյ Վեհափառ Գաթողիկոս Գարեգին Ա. յայտարարեց, որ Կաթողիկոսարանը Ճեմարանին յատկացնում է հինգ հազար (5.000) տոլար:

Եգիպտոսի թնի առաջնորդ Տ. Մամբրէ Ֆպիսկոպոս Սիրունեանը խոստացաւ իր թնի միջոցներէջ յօգուտ ձեմարանի յատկացնել երեջ հազար (3.000) եգիպտ. ոսկի։ Սրաշունց բոլոր յանձնառուքիւննրը՝ հաների պահպանման ծախքերի վճարումը բարձրակէ, մինչև նրանց ձեմարանի վեցամեայ դասընթացի աւարտելը։

Այսպիսով ժողովը աւարտուած էամարեց Ճեմարանի պահպանման խնդիրը:

Այնուհետև քննութեան գրուեց Մայր Աթոռի պահպանութեան հաջորդ:

Ճյու առեւտրեան մը Պուլիպարիայի պատգամաւոր Գէորգ Մեքսիկականը յանձն
 արեւել հասնար (5.000) ուստի նուիրել Մայր Աթոռի պահպանմանը:

Տանն Կրկրկիրդ վեհապառ Կաթողիկոսը խոսք ասենելով թռաջարկեց Մայր Աթոռի պալատում թեան համար սահմանել «Լուսավորչի» լուսնայ տուրքը բարոր Զյ Նկեղեցիկ ների ամբողջական հաստոթների կնիչ տոկոսի չափով:

ժողովր միաձայն ընդունեց այս առաջարկը:

Տանն կրկնվողը վեհապառ կաթողիկոսը ողջունելով ժողովականներին ձեմարանի պահպանման խանդավառ յանձնառությունների համար, շեշտեց Հոգեւոր ձեմարանի Մատենադարանի անհրաժեշտությունը և այն կրօնական ու եկեղեցական գրականություն հաւաքելու նպատակով:

Այս առթիվ ընծ գրուեաւեց Յ. Վազգէն Վրդ. Թ. Խոսաշարկած Կեռեհաղ խանանեւր,
Թեոդովլը Մեծ գունեաւեալութեամբ և երախտակիրտութեամբ ընեշող, որ Սոփիտա-
կան Հայապետանի բարեխնամ կառավարութիւնը Ս. Էջմիածնին վերապաճորել է ձեռա-
րանի նախկին գրադարանը, ցանկութիւն է յայտնեաւ և առաջարկ մտցնեաւ, որ Նորըն-

ախր Վենահրապառ ռիջաններ ձեանարկի հրառարարումը ճոխացնելու հրամանան-եկեղծցադրա ղրակումն հաւր մասնագրտական ժողովումն քրականութեամբ քա

Լեյտենանտ ժողովն լսեցա թափարդի ցաղորդ խնդրին, Մայր Տանարի փերանու թագութեան ետրցին Երեսասեղմի լիճն՝ Պատրիարքի մի քանատրտեկանով կոչ արաւ բոլոր պատգամաւորներին, որ յանն ստնին հապաւ Մայր Տանարի վերանորոգութեան ընդգծութիւն Զորքով Կրիկիւսի Վեհափառի Գլխովորդութեան խաօն խոնհիլ կարգաց Մայր Տանարի հրմանով վերանորոգութեան համար արտասահմանու ու, որպիսի Լաշարիւտտեա կան շրպագորդապետութիւն. իր կարարած հաճախանալութեան հաճախադաւթիւնը, որից պարզուեց, որ ապահով քանկեթում եւ հաստորաբնութիւններում ի պան արտած կայ Կրիստեան իմի հապար մէկ հարիւր տասն շոր (37, 114) փայտ պատարտան գումարի Ոպա Տանարի հրմանկան վեղանորոգութիւնն ապահովելու համար Վեհափառն առաջարկեց հետեան, որնամեր.

«Ժողովը յատուկ զեկուցում ընկալավ Ս. Էջմիածնի Տաճարի վերանորոգութեան և այդ նպատակով կատարուած հանգանակութիւնէն չհատին, անհրաժեշտ և խնայողաձգելի է համարում նրա կատարուելը: Ժողովը գտնում է, որ 1640 տարուաչ պատմական քաղաք Ս. Էջմիածնի կառուցիչ ցարատեսութեան և նրան վաշխուշ վիճակում պահնելլալ գործը հայ ժողովրդի պատկերի գործն է: Բայց նկատի ունենալով, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, ինչպէս նաեւ շինարարի, քաղաքանի և այլ խնայողութեան շահագործողութեան և նուէրներով պիտի հրգացուեն, Ժողովը չի կարենալ, որ Տաճարի վերանորոգութեան այդ պատուարեր գործի կատարուելի միջին մեծահարուստ քաղաքներէից մէկը կամ մի քանիսը միասին յանձն առնէին: Ուստի և Ժողովը խնդրում է Լեւոնյան Հայոց Նորընտրի և Կիլիկիոյ Տ. Գրեգորի Ս. Կաթողիկոսներին ձեռնամուրհալ վրէժեր և քաղաքներէից մէկը մտնել այն խնամալ հետ, որոնք հարկաւոր կը համարեն այդ գործը վերջը բերելու համար:»

Ժողովը, ծափահարութիւններով միաձայն ընդունեց նորին Վեհափառութեան առաջնորդած բանաձևեր:

Տ. Արամազդ Արքեպիսկոպոսի աստվարկութիամբ ժողովը իր ողջոյնները եւ քորդանքները յայտնեց գերապագելի Դոքտ. Հիւլիէի ծոնորնին, որ ներկայ լինելով ժողովին ուղի աւելոյ հետեւեւ եղ նրա աշխատանքներին: Արամազդ Արքազանի աստվարկով ծանրակոյն լրեւեւեանք ինքնի առաջնորդ Տ. Տիրան Ծ. Արք. Նանքիսիւնէն լեզու ուղով բացատրեց ժողովի պաշտօնականը, որից ի պատասխան Դոքտ. ծոնորնին աստվարկով

Քիրազաճի Հայերն ի Քրիստոս և քրիստոնեայ եղբայրներ. այս խիստ պատ-
մական պահին և այս փառաւոր Մեծ Նննդեցոյ ցարթնումի ռոլիթով քեռայ թա այս
երկրի ճարտարաբուհեանքի և կրթութեան վերականգնումը, հիմայ էլ տեսնում եմ այս ե-
րկիցում վերադարձումը, մօտ 26 տարիներէ յի վեր նոր գէպի վեր խոյանումը: Սո-
վեառական Մի՞նսթիւնը չառ բան կը չանի նոր վերականգնումէ չնորհելով: Աստառացնու-
եմ Ձեզ, որ մեր երկիրը չառ մեծ հետաքրքրութեամբ և հետեւում այս շարժմանը:
Անդրիայում գտնար կը գտնուի մի եպիսկոպոս: որ չուզենաք ներկայ իննչ քայտեզ
այս պատմական պահին:

Դրա հետևանքով Տ. Տեղեկակ Արքազանը յայտնեց, որ Ճոհսընին յիշադրվի՝ չամար մի նուէր պիտի յանձնի, որը նրան միշտ յիշեցնէ Կոս դարաւոր Տաճարը և այս պատւաւոր ժողովրդ:

Ժողովը փակուեց ժամը 1 և 15 րոպեին:

Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի Նախագահ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻՆԻԿԻՑՑ

ԱՆԵՆԱԿԵՏՆԵՐ՝ ԲԱՐՏՈՒՊԱՐՈՒԹՅԱՆ՝

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ,

ԳՐԻԴՈՐ Յ. ՀԱՐԴԱՊԵՏ

Ա. ՄԱԼԻՆՍԿԱՆ

ՍՈՆԴԱԿ ԴԻ, ՔԱՆ, ՍԻՆԴԱԿԵՐՆ

ՃԱՆԻԿ Է. ԶԱՔԵՐՅԱՆ

ՎԱՀԱՆՆ ԱԻ, ԳՐԻԳ, ԹԱՎԱԲԵԵԿԱՆՆ

ՀԱՅԿ ԳԱԿՈՒՔՃԵԱՆ

Ա. Գ. ՆԱԶԸՃԵԱՆ

ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ՍՐՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ — ԴՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ,,

Երջանկայիշատակ Տէք Նըրէ Ս. Պատրիարք Դաւրկանի Բանակայութեան Յիւ-
նամեայ Յօրհեւանին առթիւ, 1929-ին կարգ մը պատուական ազգայինոց Նուիրատուու-
թեանը գոյացած էր շուրջ 3000 Պ. Ոսկիի քուտաք մը:

Հոգեւոյա Սրբազանին այդ հոտնէն յայնժամ փափաքին ետմեմատ, իր վախճա-
նումէն յետոյ, Տեղեք Փառովոյ գործէ կարգուած Առնձնաւորադի մը հսկողութեան
ներքե, այդ գումարը, 1931-ին, վերածուցած հաստութեքի կաշտամի մը, որ, ի բար-
եան յիշգրտակի Հանդուցելոյն՝ ձրխարս որդաւորած փաշայապաշտի գետին մը
վրայ տատնելից տարիներէ ք վեր, կարուցուած է արդէն Ա. Քաղաքիս ւՍթորա
յորըրդուած պղտաւային էկեքըը, ԴՈՒՄԻՆԱԼԱՇԷՆ անուամբ, և որ այժմ ճատսքի կ'արա-
տարքը քարկան աւերի հասն 400 Գաղեպանէնէն Լիւրաւ

[illegible]

Եկատի առեւելիով, զարձեալ, որ բարեխիշառակ Յովսէփ Իզմիրեանցի Գրական Թրցանակը, Կ. Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանի հովանաւորութեան ներքեւ 1886էն մինչեւ 1914 գործարարուել վերջ, ծանօթ պալապալայից բերմամբ շարժրած էր. թէ՛ այս գաւազմաւն հետեւեալքով յառաջ եկած պակաս լրացնելու եւ թէ՛ գրագետ եւ բանասէր Պատրիարքին յիշատակին միծարքի մը եւ ընծայելու մտածանքեամբ, Տնօրէն Ժողովը՝ ընդհանայք երբքով այս մասին յայտնուած փոփաքին, ԳՈՒՄԵՆԻԱՍՏԵՆԻԻ հասոյթէն առ այժմ տարեկան 60 տակոյ սահմանուածով հաստատոց նոր Գրական Մրցանակ մը, նման Յովսէփ Իզմիրեանց Մրցանակին, եւ, այս վերջոյն համար Կ. Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանին 1901 Ապրիլ 28-էն հրատարակուած Հրահանգին նմանողութեամբ հետեւեալ ճերգով կարգադրեց այդ Մրցանակին պայմանները:

Ա. — ԴՈՒՐԻՔԱՆՈՇԵՆԻՆԻ Կատարյալ ձեյ Ժառաղ Կատարառուած աշխ Մրցանակը Կը
Կուռի ՍՐՔՈՑ ԹԱՐԿՄԱՆՁԱՅ — ԴՈՒՐԻՔԱՆ ԴՐԱՅԱՆ ՄՐՃԱՆԱԿ, յանուն և ի պատիւ
Մրկոյ Թարգմանչաց Վարդապետաց Մեհոյ և Կոցա արժանոր հետեոյ Նըսնանորն Տ.
Սիգեո Դուռեան Ս. Պատրիարք Ս. Արքուշոյ :

Բ. — Այս Մրցանակը կը տրուի և կը հրատարակուի իւրաքանչիւր երկու տարին անգամ մը, Սրբոց Թաղմանայաց Տօնին յաջորդող կիրակի օրը, Հոգևոսեանք ամսոյ ընթացքին, Հայոց Սրուտադէմի Պատրիարքարանին մէջ:

4. Ա Սոյն Մրցանակի Լոգոգրաֆիկական զործը պիտի կատարուի Ա.Ա.Ա.Ս.Ե.Ս.Ս. Պատկերասեր խորհուրդին կողմէ, որ այդ մասին պիտի գործէ Կրական Յանձնաժողովի կանգաւանքով:

Դ. — Մրցանակին նպատակը լինելով հաղթողական գրականության մշակումը քաղաքները և օգնել նայն ասին անոնց որ այդ մասին մասնորոական ձեռնհասություն ունենալով հանդերձ կը կարոտին ներթական օրակցություն, այս երկու կետերը միմե- զամյան նկատի պիտի առնուին ներկայացուած գործերու ընդունելության միջոցին:

Ե. — ՍՐՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ — ԴՈՒՄԵԱՆ ԿՐԱՆԱՆ ՄՐԱՆԱԿԻ ԵՒՔԸ պէտք է ընդգրկէ ամբողջ հայազնութիւնը, այսինքն հայ ազգի պատմութեան, հնախօսութեան և աշխարհագրութեան, գեղարուեստի, Հայաստանից Եկեղեցւոյ պատմութեան և դաս-ւանսարանութեան և իրաւաբանութեան. Հայերէն լին և նոր լեզու և գաւառապար-տաֆէթա զինութեան և զբաղմունքն զիբարդեայ բանասիրական և քննարան-ական հետազոտութիւններ, ինչ հայ մատենագիրներու աշխարհաբառք զիբառու՝ հանգ

գերծ ներածական ուսումնասիրութեամբ և լուսարանող ծանօթագրութեամբ, հայ գաղութներու և հայ երաժշտէջմի Թատրի պատմութեան վերաբերեալ իշխանաւոր ազգայնոց կենսագրութիւններ, ազգային և տեղական հին և նոր կեանքէ քաղուած բանասիրական և քերթողական յօդոտաւածները՝ առայն:

Զ. — Մրցանակի չեն կրնար ներկայացուիլ.

Յ. — Օտար լեզուներէ թարգմանուած աշխատութիւններ.

Շ. — Հասարակ Դասագրքեր.

Յ. — Անգամ մը արդէն վարձատրուած երկեր.

Կ. — Հին Մատենագրութեանց պարզ ազգագրութիւններ.

Յ. — Ամբողջութիւն չկապող կամ չարեանակութիւն եղող գործեր.

Ե. — Արդէն իսկ ազգագրուող գործեր.

Զ. — Հայ Ազգի և Եկեղեցւոյ և Գրիտոսնէական կրօնի զէմ ուղղակի կամ անուղղակի հակառակ ոգւով գրուած գրքեր.

Կ. — Մրցանակի ներկայաւոր երկասիրութեանց նիւթը կրնայ կանխաւ որոշուիլ Գրական Յանձնաժողովոյ կողմէ, և Մրցանակի թուականէն գտնէ տարիուէն առաջ նրաւորակուիլ, կրնայ և ապառ թողուիլ վերայիշեալ ընդհանուր գիծերու շրջանակին մէջ, և երբեք պայմանաւորութեան ըստ այսմ որոշակի յայտարարուիլ:

Ը. — Մրցանակին չեն կրնար մասնակցիլ Գրական Յանձնաժողովոյ անդամները.

Թ. — Ներկայացուած գործերը պէտք է ըլլան հայերէն, նախընտրուէն աշխարհաբար: Անոնք նամակաւ պիտի յղուին Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարքին, մեքնա-գրեալները՝ երկուական, իսկ ձեռագիրները մէկ մէկ օրինակ, բայց յստակ գրուած: Յղուած ներկեր, մրցանակ ընդունին կամ ոչ, ետ չեն դարձուիլ:

Ժ. — Մրցանակի ներկայացուած երկասիրութիւններ պէտք է ըլլան բաւական ընդարձակ աշխատութիւններ, նիւթի, գիտի և գրական առեւտրութիւններով ճոխացած, և անձնաբան ու նոր ուսումնասիրութիւններով պատրաստուած:

ԺԱ. — Այս պայմաններուն համեմատ պատրաստուած գործերը պէտք է որ Մրցանակի թուականէն գտնէ հինգ ամիս առաջ հասած ըլլան Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարքին, որպէսզի կարենան ըստ արժանւոյն քննութեան հնթարկուիլ, հակառակ պարագային նկատի կ'առնուին հետագայ Մրցանակաբաշխութեան մը առթիւ:

ԺԲ. — Գրական Յանձնաժողովը կը կատարէ ներկայացուած երկասիրութեանց նախաքննութիւնը, եթէ Մրցանակի պայմաններուն համաձայն գտնէ, յատուկ քննութեան համար կը յանձնէ գանձը ձեռնհաս անձերու, և անոնց տեղեկագիրն ընդունելով քննութիւնը լրացնելէ վերջ, մրցանակը կ'որոշէ վերջնաբար: Որոշումը կը հիմնուի թէ՛ քաջարժակ և թէ՛ համեմատական արժանիքի վրայ:

ԺԳ. — Իւրաքանչիւր երկամեակի Մրցանակի պարգէն է (120) հարիւր քսան Պաշտօնական Լիբր (կամ Սթէրլին), որ կրնայ ամբողջովին տրուիլ, եթէ ըստ այնմ արժէքաւոր երկ մըն է ներկայացուածը, իսկ թէ ոչ երկու կամ աւելի մրցանակներու կը քաշուի, հաւասար կամ տարբեր աստիճաններով:

ԺԴ. — Եթէ Մրցանակաբաշխութեան պայմանաւորութեան մէջ որ և է աշխատութիւն ներկայացուի, կամ ներկայացուածներն մրցանակի արժանի կամ մրցանակի արժողութեան արժանի չնկատուին, պարզի գումարը կամ գումարին մասը կրնայ բաժնուիլ ԴՈՒՐԵԱՆԱՆՆԵՐԻ Թարգման Կատարութեան աստիճանէն գումարին վրայ, որով կը ապագրուին ԴՈՒՐԵԱՆ ՄԱՍՏԵՆԱՆԻՆԻ տիտղոսին տակ հրատարակելի գործեր:

ԺԵ. — Յանձնաժողովը պարտաւոր է, իւրաքանչիւր Մրցանակաբաշխութեան առթիւ, քննիչներու անուններն ու տեղեկագիրները հրատարակելու, բայց ներկայացուած երկասիրութեանց և կատարուած քննութեան վրայ լիակատար տեղեկագիր մը կը ներկայացնէ Ս. Աթոռոյ Պաշտօնաթերթին միջոցաւ:

Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովէն վաւերացուած սոյն կանոնագրութիւնը կը լսման Երկրային Կառավարութեան, յանձնարարելով անոր գործադրութիւնը:

— Գրականութեան 1946

Եւ Կատարութիւն

Պատրիարք Երուսաղէմի
Կիրիլ Բ.

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԱԴՐՈՍԱԿԱՆ ՎԻ ԻՆՏԵԼԵԿՈՆ

Ք 12 Հոկտ. Նր. — Ս. Գերգըի տունին առ-
միւ խաղաղարար մատուցուեցաւ ըստ սովորու-
թեան Ղպտաց Ս. Գերգը եկեղեցւոյ մէջ:

Սերեկոյեան Հրաշքիտի արարողութեան
հանդիպումը մուտք է Կ. Յարութեան տանարը, և
վարադայ իսկի նախատեսակի արարողութիւն
շայտ վերնատան Գաղաթախի մատարն մէջ:

Ք 13 Հոկտ. Կիր. — Ամեն. Ս. Գառնիարը
Հայրը՝ վարադայ իսկի տունին նստիւմով, հանդի-
սաւոր մասնէ գործեց Ս. Յարութեան տանարը
և Ս. Գերգը մանին վրայ զատարարեց եւ քարո-
ղեց թաղապետը իսկ իսկին խորհուրդը և անոր
խորհրդի աղբիւրութիւնը հայ ժողովուրդի ցեան-
քին վրայ:

Ք 23 Հոկտ. Դշ. — Սերեկոյեան Ղպտաց Եւ-
րոպայի Գաղաթախը՝ Գերապետին Պաշտպան, իր
հետեւորդներով անդրաւրդն աշխարհիւնը տեսնա-
ւան. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 25 Հոկտ. Ուր. — Հոյս. Տ. Տ. Գերգը,
Հայկազուն և Գրիգոր վարապետները յանուն
Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր, փոխադարձ այցելու-
թեան պայման Ղպտաց եպիսկոպոսին:

Ք 9 Նոյմ. Նր. — Վաղան Գիւս Խաչի
անին առթիւ, Ս. Գառնիարը Հայրը թափորով
և Գրաւափառի արարողութեան մասնէ գործեց
Ս. Յարութեան տանարը, Սերեկոյեան մամուր-
թիւնը և նախատեսակի արարողութիւնը հաստ-
ատուեցաւ Ս. Վառնիարի:

Ք 10 Նոյմ. Կիր. — Սիրեկոյե. Ս. Գառնիարը
Մատուցուեցաւ Ս. Վառնիարի, ապա Ս. Գե-
րգը մանի շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 29 Նոյմ. Ուր. — Հայապետին թորեղա-
յին Հանրապետութեան հաստատման 26-րդ տա-
րեդարձի առթիւ Ս. Գառնիարը Մար Տահարի
մէջ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր. Ս. Գառնիարը
Գառնիար Ամեն. Սերգան Գառնիարը Հայրը,
ընտան աւանդով զանաւ աշարիկ առէր զը-
սպառազինութիւնը Առաքելոյ: Ս. Գառնիարը
աւարտին՝ հատարուեցաւ Գառնիարական Մաշ-
իսան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ ԵՒ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՔ

Ք 5 Հոկտ. Կիր. — Ամենա Ա. Գառնիարը
Հայրը երեք ոչնեան ներքոյ գտնուեցաւ Մատուցու-
ման շայտ վրայ ի Սերեկոյեան աղբիւր Ս. Յարութեան
մանին վերեւը մէջ ոչնեան ներքոյ գտնուեցաւ Մատուցու-
ման շայտ վրայ:

Ք 6 Հոկտ. Դշ. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գեր-
գը մանի շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Թեան ապարանքին մէջ ի տարւոր. Գառնիարին
Գետական Վիսաւոր Գառնիարը տղադարձ
պատանահան ընդունելու թեան:

Ք 9 Հոկտ. Դշ. — Ամեն. Ս. Գառնիարը
Հայրը՝ ընդհանրութեան Գառնիարը Գառնիար
Մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գեր-
գը մանի շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Հայրին հանձնարարութեան թիւով տարւոր
Մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գեր-
գը մանի շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 16 Հոկտ. Դշ. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 23 Հոկտ. Կիր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 25 Հոկտ. Կիր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 10 Նոյմ. Կիր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 15 Նոյմ. Ուր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

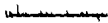
Ք 22 Նոյմ. Ուր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

Ք 28 Նոյմ. Կիր. — Ս. Գառնիարը Հայրը
Սերգան իսկի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ
Ս. Յարութեան տանարը, և Ս. Գերգը մանին
շուրջ՝ մեծանունը թափորը նախադա-
նալթեանը Ամեն. Ս. Գառնիարը Հոր:

մտասելի Աթոռին տպարանին կազմակերպութեան կարեւոր գործը՝ դոր յաշտողութեամբ զուխ կը նսնէ և ուր կը պաշտօնավարէ 12 տարի։ Ապա գէյրու թի մէջ կը հիմնէ իր սեպակական տպարանը։

Հինգ տարի վարած է Հայց. Եկեղեցւոյ կիրառեալ զորոցներու Լիբանանի շրջանի ընդհանուր վարիչ-քարտուղարութիւնը, բանալով տասնըհինգէ ասելի զորոցներ և կազմակերպելով անհաջական գծաւորին գործը։ Ռուսացական պատեան վարած է նաեւ Ազգ. վարժարաններու մէջ, Եղած է խմբագիր «Ջարթօն» օրաթերթի։ Մասնակցած է Հ. Ե. Ը. ի վարելով պատասխանատու պաշտօն։

Կը շնորհաւորեն զինք ու կը մաղթենք կարգաւթիւնք և յարատեւ աշխատանք իրականացնելու մեր անկախութիւնները։

Շ Ն Ո Ր Զ Ա Ս Ա Ն Ի Ք

Իրաւագէտական Մարացի Եկեղեցւոյ Մեծալարց Տիար Ծովնանէ Գալայեան և Ընկերութիւն (Միւրաւ, Տիգրան Գալայեաններ և Ա. Մանեմ) տղանութարար յանձն առին Քերթեմքի Ս. Փննիւն Աւագ Խորանի ճակար զեռնուելիք ձմեռեան սաղին շինարան մախը։ Մեր խորին շնորհակալութիւնները բարեկրօն ճարտարներուն։

Ն Ո Ւ Կ Բ Ն Ե Ր

Փակիւրացեայ Կոնստանդին Օրիորդներ՝ Աննա և Շախ Բօտալեան, Ս. Ճակարայ Տանաթին ճարտիւն իրենց ձեռակէտ 46 ճիւղ զարդաւորիկներ։ Շնորհակալութիւն իրենց եւս ճարտիւն և զգացումին համար։

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ն

Օ Ր Ա Յ Ո Յ 1947

Մ Ա Ղ Թ Ա Ն Ի

Վ Ա Ս Ն Մ Ա Յ Ր Ա Յ Ո Ւ Ո Յ Ե Ի շ Յ Յ Ր Ա Պ Ե Տ Ի Ա Ջ Գ Ի Ս

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ Ի Տ Ա Կ

Ժ Ա Մ Ա Գ Ի Ր Ք

(Կ Ր Պ Ա Ն Ի)

Ը Ն Թ Ա Յ Ք Ի Գ Ր Ո Յ Բ Ա Ր Բ Ա Ո

Ա. Տ Ա Ր Ի

Ն Ո Ւ Ի Ր Ա Յ Ո Ւ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք 1946 տարւոյ ձեռնեալ բարեպաշտական ճարտերը։

1. Էրզրումցի Տիկ. Փերուզ Տիգրիկեան Ս. Գլխաղբին կը նուիրէ անդնադործ ծածկոց մը։
2. Եւֆրատեան Վանեցի Տիկ. Շուշանիկ Մարգարեան Ս. Գլխաղբին կը նուիրէ թէթէթի կանթեղ մը։
3. Տիկ. Զատիկ Գեորգեան Մ. Աստուածածնի կը նուիրէ անկեայ փայլիկ սիրտ մը։
4. Պալեցի Տիկ. Անահիտ Մարտաշանեան Ս. Գլխաղբին կը նուիրէ արծաթ անկերտած սիրտ մը։
5. Տիկ. Կարինա Անթովեան կը նուիրէ Ս. Աստուածածնայ պատկերին անկ զարդ մը։
6. Տիկ. Թի. Փէնկեան արծաթ աշք մը կը նուիրէ Ս. Գլխաղբին։
7. Պաշտարարական Տիկ. Բարդի Սահակեան մէկ ամանեան անկերտած կը նուիրէ Ս. Աստուածածնայ պատկերին։
8. Երաւարդարարական Տիկ. Մարգարեան Եւթարեան Ս. Գլխաղբին կը նուիրէ ձեռնադործ ծածկոց մը։
9. Տիկ. Կուսեան Բիւրեան Գլխաղբին կը նուիրէ զարդ մը։
10. Գ. Զօրէ Հանախիթի Ս. Յակոբայ նուիրեց պղնձեան պեռիկ մը գրած իր անձը պարտեղի մէջէն։
11. Գորիշեանական Օրիորդներ՝ Անահիտ Խաչիկեան և Տիրուհի Ղազարեան. Ս. Յակոբայ Մայր Ծառարին կը նուիրեն Երբանեան յնչիւրայ մը, ձեռնաց խաչի ջրնիկ մը, ինչպէս նաեւ իրենց ձեռքով աշխատուած առիւտակէ տրեղիկ մը խաչի իւր պահպանակ։

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Տ. ԵՓՐԵՄ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏՈՂՄՈՒՆԻԻ

Դժուար կ'արժանագրենք վախճանումը Կիլիկիոյ Աթոռի բազմաշխատ, մխարաններէն եւ Դամասկոսի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Դերաշնորհ Տ. Եփրեմ Արքեպիսկոպոս Տոմուկիի (Ասլիւանի) որ ի Տէր հանգեաւ Դամասկոսի մէջ արտի կաթուածէ, Նոյեմբեր ամսոյ 27-ին:

Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Վեհի կարգադրութեամբ, Լիբանանի Կաթ. Փոխանորդ Գրգը. Յ. Խաթ Արքեպիսկոպոս Աջապահեան, ընկերակցութեամբ վարդապետ հայրերու, սարկաւազներու եւ ազգայիններու, կը մեկնի Դամասկոս իր հոգեւոր եղբոր հանգուցեալ Սրբազանի թաղման արարողութիւնը կատարելու: Հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Դամասկոսի Հայոց Եկեղեցւոյ քակին մէջ:

Հանգուցեալ Տ. Եփրեմ Արքեպիսկոպոս ծնած է Սիւս 1680-ին: Նախակրթութիւնը ստացած տեղւոյն ազգային վարժարանին մէջ, եւ ապա 1906-ին մտած Ժառանգաւորաց վարժարան, որուն ընթացքը աւարտելէ ետք ձեռնադրուած քաղկաւազ Բէքմէզ-ճեան Կիրակոս Եպիսկոպոսէն: 1909-ին, Սահակ Կաթողիկոսի ձեռամբ կը ձեռնադրուի վարդապետ, աւագանի Կարապետ անուան տեղ վերակոչուելով Եփրեմ:

1930-ին կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս Սահակ Կաթողիկոսէն եւ ապա 1937-ին կը ստանայ արքութեան տիտղոսը:

Եփրեմ Սրբազան վարած է ուսուցչական պաշտօն Սոյ Ժառանգաւորացի եւ Ազգային վարժարաններու մէջ: Հովուական պաշտօններ վարած է Յունաստան, Լիբանան եւ Սուրիա: Դամասկոսի Կաթողիկոսական Փոխանորդ անուանուած է 1933-ին եւ այդ դժուարին պաշտօնը ձեռնհասութեամբ, նախանձախնդրութեամբ եւ սիրով վարած մինչեւ վերջ: Հայ Եկեղեցին իր մահով կը կորսնցնէ աշխատասէր, իր ժողովուրդին սիրովը լի, խանդավառ եւ փորձառու եկեղեցական մը եւ հոգիէ մը:

Կը փոխանցենք Ս. Աթոռոյս Միաբանութեան եւ անոր Գահակալին ցաւակցութիւնները Կիլիկիոյ Աթոռին եւ, անոր Վեհափառ Հայրապետին Տ. Տ. Գարեգին Յովսէփեան Կաթողիկոսին, մաղթելով երկար կեանք եւ արեւատուրիւն Վեհին ու պայծառութիւն իր Աթոռին:

Ս Ի Ո Ն

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԳՐԱԿԱՆ—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՆՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴՆԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԵԱՆ

Ի

ՆՈՐ ՀՐԶԱՆ

Ի. ՏԱՐԻ 1946

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՑԱԿՈՐԵԱՆՑ
ԵՐՈՒՍԱԴՆԵՄ

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՅ “ՍԻՈՆ” Ի 1946 ՏԱՐԻՈՅ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. —

Գ. Բ. — 1695-ի հայերէն առաջին տպագիր քարտէշը:	165
Բարձրին մատանին:	193
Գեթսեմանիի Ա. Աստուածածնի եկեղեցւոյ հնադարեան ջրամարք:	293
Արաւուզող Արեւիկակապուտ (Քրդ.) — Կի. լիկիոյ հայկական Քաղաքաբնութիւնը:	82
Կրթութիւն Աստուածաբանական Զխոր-հրրոյն եկեղեցւոյ մը:	133

ԲԱՍԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ. —

Յղիկաւոր. — Հայերի աղբիւրը:	28
Տունը:	161
Աղբիւրը:	235
Յ. Օշական. — Պատգամը:	189
Ն. Կառաւ. — Այլերով մեծ ու տրտմութ.:	29
Շէճ-Ման. — Իմ տաղիկը:	30
Ե. — Մ. (Քրդ.) — Հողիները:	70
Երբ ես մեռնեմ:	120
Վահրամ Սօճեան. — Տնօրէններ:	238
Ն. — Վ. Ծովակաւ (Կրդ.) — Տող գարնանը:	121
Ողբ մայրաքաղաքին Կաթայոյ:	163

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ. —

Արաւուզող Արեւիկակապուտ. — Խաղաղ-եանք կամ Գոռնանք Հայոց պատմութեան մէջ:	39
Աւետեմ. — Մթնոլորտ:	37

ԳՐԱ-ՔՆՆԱԳԱՍԱԿԱՆ. —

Եղեղ Սրբով. — Դասն եւ հինգ ապրիլին ուսն գրականութեան:	19
Դասն եւ հինգամակ մը:	130

ԵԿԵՂԵՑԱՊԱՍՏԱԿԱՆ. —

Ն. Վ. Պ. — Էջմիածին եւ Սիւս:	155
Էջմիածին եւ Աղթամար:	184
Էջմիածին եւ Գանձասար:	231

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ. —

Ի. Գ. — Հագին անամ:	126
---------------------	-----

ԼԵՋՈՒԿԱԿԱՆ. —

Պրոֆ. Զ. Անաղիան. — Արաւուզող-հրրոյն շարքի մը:	34
Արծաթի գայի հայերէն:	87
Արաւական աղբիւրները Հայերէնի վրայ:	136, 168, 198

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. —

Խմբ. — Ներգաղթը:	1
Սկող աշխարհը:	4
Թուականի մը առջեւ:	49
Անդրանիկ կողակը:	98
Մայրը:	145
Վարդապետալը:	177
Անդրադարձ մը:	212

ԿՐՕՆԱԿԱՆ. —

Յ. Ի. — Ապարդգան:	10
Գրիգոր Վրդ. — Աստուած պատմութեան մէջ:	13
Յարութեան խորհրդը:	55
Համեղաբարեան համար:	149
Պրոֆ. Վրդ. — Աստուածութեան մէջ:	58
Ս. Վ. Յ. — Յուսկական երկրորդութիւնը:	110
Ենդեան նախորդակին:	226

ԽՈՒՄ (Քրդ.) — Պատմիկ տարւածութիւնը:

Յ. Պատմիկ (Քրդ.) — Խոսքեր երջան-կանքի մասին:	63, 153
Մուսա Մառնիկեան (Քրդ.) — Լեռն-ը:	229

ԿՐՕՆԱՊԱՍՏԱԿԱՆ. —

Ն. Պրդ. Վրդ. Ծովակաւ. — Աստուած-ընդին հայերէն հին Քաղաքաբնութիւն-ները:	16
Պարզեւ Վրդ. Վրդ. — Ջարտա-նայ գիշերը Անն Կայիկայոյ քանան-յալայնայ տպարանայ մէջ:	66, 116

ՄԵԹՈՏԱԲԱՆԱԿԱՆ. —

Վ. — Վարդանի ու փորձարկութեան զեղ-րական գիտութիւններու մէջ:	31
Մականութեան եւ Արտածութեան զեղ-րականութեան մէջ:	79

ՊԱՍՏԱԿԱՆ. —

Արաւուզող Արեւիկակապուտ (Քրդ.) — Կի. լիկեան ամրոցներ, Կոռիկոյ:	194, 243
--	----------

Ս. ՅԱԿԱԳԻ ՆԵՐՍԷՆ. —

ՅՈՒՆՎ. — ՓԵՏՐՎ. — ՄԱՐՏ. — Ամսօրեայ լուրեր:	43
ԱՊՐԻԼ — ՄԱՅՍ. —	93
ՅՈՒՆԻՍ — ՅՈՒՆԻՍ. —	140
ՕԳՈՍՏՍ — ՍԵՊՏԵՄԲ. —	176
ՈՂԿԵՄԲԵՐ. —	267
ՆՈՅԵՄԲԵՐ — ԴԵԿՏԵՄԲ. —	251

ՏԽՐՈՒՆԻ. —

Տ. Գարեգին Աւագ Գին. Գոգարեան:	46
Միսրան Սարգիս Սէրայաբանի:	47
Սօֆիա Մարտապետ Շահոյեան:	47
Մարիամ Մարտապետ Մամիկոնեան:	47
Միսրան Սարգիս Մարտիկեան:	47
Միսրան Տիգրան Փակագեան:	47
Տ. Եփրեմ Ս. Արքեպիսկոպոս Տոմարեան:	254

ԱՅԼԵԽԱՅԼԻ. —

Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոս Տ. Տ. Գէորգ Զ. ի դիմումը երբ մեծիւն:	7
Ջեղոյն եւ Տեղեկաբարձը: — Մարտիկոս Գաւ. ի լուրը Զոր ու զեւորութեան ի Սուրբ Էջմիածին:	22, 72, 122
Կոյ Յոսիքեանի Թարսի Կանաչեանի:	48
Յ. Օշական — Մեծ Վարդապետ Անտիք Իսա-հայեանի Յոսիքեանի առթիւ:	89
Հայրապետեան զոյգ կողակներ:	100
Ազգային-Եկեղեցական ժողով զուսմարտ յա-տուկ կանոնադրութեան:	172
Արծաթաբարձիները Ազգային-Եկեղեցական ժողովի:	174, 203, 246
Ջեռնադրութիւններ՝ Ս. Աթոռոյն հոգանոյն տակ:	176

ԿԻՐԵԼԻ. — Օրհնութեան զիր:

Գրիգոր Վրդ. — Ս. Աթոռոյն Կիւլալեկեան Մատնադարանը:	215
Յ. Վարդապետ. — Կրթական շարժումներ ի Եւրոպայի:	222
Խոսք եւ Խորհրդ. — Գանձագրութիւն Վրդ. Թարսեանայնայ — Գարեան Գրական Մրցանակի:	230, 249

ՆՈՒԷՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԱԾ ԸՆՏՐԵԱԼ ՑԵՂԸ, Թրգմ. Տիրան Փափազեան, Տպ. «Հայրենիք» Պատժըն, էջ՝ 59, նուէր՝ Թարգմանիչէն (2 օրինակ)։

ՀԱՅՐԷՆՆԵՐՈՒ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆԸ, տիրոյ երգեր, պանդուխտի երգեր, հայն, համախմբեց Արշակ Զօպանեան, Փարիզ, 1940, էջ՝ 550, նուէր՝ հրատարակչէն (2 օրինակ)։

ՆՈՐԱՎԷՊԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, հեղ. Լեւոն Բաշալեան, Փարիզ, էջ՝ 272, նուէր՝ հրատարակչէն, (2 օրինակ)։

ՃԱՌԻՍԹ, ողբերգութիւն Դէօթէի, Թրգմ. Դ. Բարսուբարեանց, Թիֆլիզ, 1902, էջ՝ 219, նուէր՝ Ս. Աթոռոյս Լուսարարապետ Հօրմէն։

ԴԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ ԵՒ ՍԵՒ ՀՈԳԻՆ, հեղ. Վահրամ Տատրեան։

ԶԱՐԻ, հեղ. Լեւոն Մեքրուպ, Փարիզ, Տպ. «Արաքս», 1939, էջ՝ 317, նուէր՝ հեղինակէն։

ՀԱՇԵՆԻՆ, Պատմական վէպ, հեղ. Լեւոն Մեքրուպ, Փարիզ, Տպ. «Արաքս», 1939, էջ՝ 438, նուէր՝ հեղինակէն։

ՄՆԵԴՌԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆ, գրեց՝ Տքթ. Տօնիկ Թաղարեան, Կ. Պօլիս, 1947, էջ՝ 367, նուէր՝ հեղինակէն։

ԱԿՕՍ, ժԱ. Դիրք. 1945, Պէյրուս, էջ՝ 128։

ԱՆԻ, ԱՏօազիր գրականութեան և արուեստի, Ա. Տարի, 1946, թիւ 1—7։

ԾԱՂԿԱԶՈՐ, հեղ. Թ. Տապաղեան, Փարիզ, 1946, էջ՝ 127, նուէր՝ հեղինակէն։

ԱՐՆԻՆԻՔ, հեղ. Ա. Թէրզեան, Հալէպ, 1946, էջ՝ 69, նուէր՝ հեղինակէն։

ՄԵՍՐՈՊԱՇՈՒՆՉ, հեղ. Ժ. Ս. Թաղարեան, 1946, էջ՝ 137, նուէր՝ հեղինակէն։

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՆԻՍՏԱՆ, ժէ. ԴԱՐՈՒՆ, Պատմական նշմար, հեղ. Ա. Ալպօյանեան, Գահրիէ, Տպ. «Երբ Ասալ», 1946, էջ՝ 151, նուէր՝ Տիար Հրանդ Միշտեանէ (Տիրէ-Տառա)։

ԲԺՆԵԿԻՆ ԳԻՐԲԷՆ ՓՐՏՈՒԱՄ ԷՋԵՐ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱՆՆԵՐ, հեղ. Ռուբէն Սեւակ, հրատ. Հայ Դրագէտներու Բարեկամներու, Մատենաշար թիւ 15, Փարիզ, 1946, էջ՝ 239, նուէր՝ հրատարակչէն։

ՄՇՏԱՎԱՌ ԿԱՆԹԵՂ, հեղ. Դրիգոր Վահանեան, Պէյրուս, 1946, էջ՝ 56, նուէր՝ հեղինակէն, (2 օրինակ)։

ՆԵԼԼԻ ՊԵԼԼԱ — ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ — ՔՈՅՐ ԱՆԻԱ, երեք նորավէպեր Պոլսահայ գիտնէք, հեղ. Վահրամ Տատրեան, Նիւ Եօրք, 1946, էջ՝ 82—128—374, նուէր՝ հեղինակէն։

ԱՄԻԱ ՄԻ ՀԱՌԱՍՏԱՆ, հեղ. Սիոն Եպիսկոպոս Մանուկեան, Նիւ Եօրք, 1946, էջ՝ 101, նուէր՝ հեղինակէն։

ԳԱՌԱՍՆԱՄԵՈՒ ՅՈՒՐԵՆԵԱՆ ԲԱՐՈՇԴ ԿԱՆԱԶԻԱՆԻ ԵՐԱՇԵՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹԻՒՆ (1906—1946), գինսագրական ձօթեր, հրատ. Յօրինական Շանճախարարի, Պէյրուս, 1946, էջ՝ 132, նուէր՝ հրատ. էն։

ՓՈՐՉ ՄԸ ՀԱՅ ՏՊԱԿԲԱԿԱՆ ՏԱԼԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ, հեղ. Աւարիսեան Օնիկ, Գահրիէ, 1946, էջ՝ 134, նուէր՝ հեղինակէն։

ԱՆԴԱՊՏԱՆ, քերթուածներ, հեղ. Ռահր Բ. Ասատուրեան, Նիւ-Եօրք, 1946։

ԱՆԳԻՆ, քերթուածներ, հեղ. Ե. Գաւալանձար-Գահրիէ, 1946։

ԱՆԴԱՍՏԱՆ ՀԱՅ ՄՏՔԻ, Ժողովրդական Մատենաշար Գ., հեղ. Հայկ Ժամկոչեան, Գահրիէ, 1946։

ԲԱՐՁՐԲԵՐԻ, քերթուածներ, հեղ. Ս. Սահակեան, 1945, Գահիրէ :
ԱՄԷՆՈՒՄ Բժիշկ, հեղ. Տօքթ. Սեդրակ Զ. Քէլիքեան, Թիֆլիս, 1946 :
Հին եւ ՆՈՐ ՏԱՂԵՐ, հեղ. Վահրամ Բաթուլ, 1907-1940, Փարիզ :
ԱՄԵՆԱՅՆ ԶԻՈՒՇՈՒԹԵԱՄԲ, քերթուածներ, հեղ. Վահրամ Բաթուլ, Փարիզ :
ԶՄԱՅԼԱՆԲ ԱՌ ԾՐԳ ԵՐԿՈՑ, Գլխի առաջին, Գրք մէկ, հեղ. Լեւոն Ա. Սի-
մոնեան, Պէյրուս, 1946 :

ԲԵՐԹՈՒԱՆՆԵՐ, հեղ. Մարթա Դուրթեան, 1946 :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԷՍԱՆԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ (Գիտնամեայ Յոսեփեան), Պատրաստեց՝ Թ-
Ազատեան, Թիֆլիս, 1945 :

BIBLIOGRAPHIE DE L'ARMÉNIE, par A. Salmasian, Paris, 1946 :

ՀԱՆԿՐՈՒԱՆՆԵՐ, քերթուածներ, հեղ. Վ. Սիւսեան, Աթէնք, 1946 :

ԲԱՌՈՐԴ ԴԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, (Դրագրապիան), հեղ. Դուրգէն Միխայիլեան,
Գահիրէ, 1946 :

ՀԱՄԱԳԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ (Պատմական), հեղ. Առաքէլ Պատրիկ, Գա-
հիրէ, 1946 :

ՀԱՃԸՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅ ԳՕԶԱՆ-ՏԱՂԻ ՀԱՅ ԳԻՒ-
ՂԵՐԸ : Երկասկից՝ Բ. Գ. Պօղոսեան, Ph.D. Հրատարակութիւն Հաճընի Հայրենակցա-
կան Վերաշինեաց Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան, Միացեալ Նահանգներ, Ամե-
րիկա, Պոզանեան Տպագրութիւն : Լոս Անճէլէս-Քալիֆօրնիա, 1942, էջ 857 :

THERAPEUTIQUE EN ACUPUNCTURE. Points à employer dans chaque maladie. A-
vec 10 planches dessinées par R. Stab. J. Peyronnet & Cie, Editeurs, 33 Rue Vivienne, Paris.
Par Docteurs J. Baratoux & H. Khoubessarian.

ETUDES PHILOLOGIQUE & LEXICOGRAPHIQUE de 6000 mots et noms armé-
niens avec des comparaisons de 100.000 mots de 900 langues et des données historique et
géographique, par Bédros de Constantinople, Directeur du bureau des traductions et des cor-
respondances étrangères au Ministère des Finances du Gouvernement Ottoman d'Istanbul
1890-1909. Edité par son neveu K. Haig, M. R. A. S. Londres, 1945 :

ՄԵՐ ՊԱՏԱՐԱԳԸ, հեղ. Վազգէն Վարդապետ Պալեան : Հայաստանեայց Եկե-
ղեցւոյ Ս. Պատարագի Խորհուրդը բացատրուած հաւատարեալ ժողովուրդին համար :
Պուքրէշ, Տպարան ՎԱՔՄ, էջ 104 :

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԱՅԵՐԸ ՅՐԱՆՑ ՎԵՐՅԵԼԻ ՎԵՊԻՆ, ՄԻՋ. Հեղ. Կ. Պալեան :
Պուքրէշ, 1940, էջ 62 :

ԽՕՍԲ ՀԱՅՐԵՆԻԹԻ ՄԱՍԻՆ, Հեղ. Վազգէն Վրդ. Պալեան, Պուքրէշ, 1945 :
էջ 27 :

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ ՈՐՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ : Հեղ. Կ. Պալեան, Պուքրէշ, 1943 :
էջ 155 :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԻՊԻ ՀԱՅՈՑ, Բ. Հատոր, ՀԱԼԻՊ, Տեղագրական, Վիճակա-
գրական և Պատմագրական : Գրեց՝ Արտաւազգ Արքեպիսկոպոս : Տպ. Մ. Մազսուսեան :
Պէյրուս, 1946, էջ 977 :

ԴԵՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, Յուշեր և Խոհեր : Գրեց՝ Արտաւազգ Արքեպիսկոպոս : Տպ-
ւ. Մազսուսեան, Պէյրուս, 1946, էջ 96 :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԲԱՐՅԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՏԱԳ ՀԱՐ-
ՑԸ, Գրեց՝ Սամուէլ Յ. Թումանյան : Տպ. Մ. Մազսուսեան : Պէյրուս, 1945, էջ 71 :